

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstooierk

Verslijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redaktie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

BESCHOUWINGEN « DE LEGE FERENDA » OVER DE VERKOOP EN DE INPANDGEVING VAN DE HANDELSZAAK

« Handelszaak » ⁽¹⁾ beduidt het geheel van goederen dat ten dienste staat van een handels- of nijverheidsbedrijf. Dit bevat o.m. : materieel, machines, voorraad, cliënteel, huurceel, uithangbord, enz...

Hoewel bestaande uit verschillende elementen, wordt de handelszaak als een eenheid beschouwd op economisch en juridisch vlak. De goederen die bijdragen tot het instandhouden van de zaak vormen in rechte één onlichamelijk roerend goed.

Deze algemeenheid is een jong rechtsbegrip. Het is een schepping van de rechtsleer en de rechtspraak der laatste veertig jaar. Het is zelfs grotendeels sinds de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomst dat dit begrip praktisch tot ontplooiing kon komen ⁽²⁾.

De huidige rechtstoestand van de handelszaak is vatbaar voor verbetering. Het recht m.b.t. de overdracht van handelszaken en, méér nog, het recht m.b.t. de inpandgeving zijn niet aangepast aan de huidige behoeften van handel en nijverheid ⁽³⁾.

§ 1. De verkoop van de handelszaak.

A. Een systeem van openbaarmaking.

Er heerst rechtsonzekerheid nopens het eigendomsrecht van de verkoper. Het handelsregister zoals het heden werkt is slechts een repertorium van handelaars. De inschrijving heeft geen eigendomeffect en de overdrachten van handelszaken worden er niet bekendgemaakt ⁽⁴⁾. Ook art. 2279 B.W. is niet toepasselijk daar de handelszaak een onlichamelijk goed is ⁽⁵⁾.

Daar de handelszaak een onlichamelijk goed is, past het de aflevering *erga omnes* op een figuurlijke wijze te verwezenlijken. Er zou een systeem van publiciteit moeten bestaan van dezelfde aard als wat wij kennen voor onroerende goederen. Niet alleen inpandgevingen, zoals dit heden het geval is, maar ook overdrachten onder levenden en verdelingen zouden moeten bekendgemaakt worden alvorens tegenstelbaar te zijn aan derden ⁽⁶⁾.

Dit systeem van publiciteit zou kunnen toevertrouwd worden aan de griffie van de rechtbank van koophandel

⁽⁷⁾. Publiciteit ter griffie biedt het voordeel dat alle handelaars daar ingeschreven worden en dat daar reeds verscheidene inlichtingen van handelsrechtelijke aard zijn samengebracht (standregelen van vennootschappen, balansen, voorrechten op facturen enz...).

Anderen menen dat de kantoren van hypotheeken daartoe beter geschikt zijn ⁽⁸⁾. Zij hebben meer traditie en bieden het praktisch voordeel dat, ingeval van hypotheekvestiging op een onroerend goed samen met inpandgeving van de zaak, men zich slechts tot één kantoor moet richten. Sommige hypotheekkantoren werken echter traag. Voor handelaars zou een eenvoudiger formule moeten uitgewerkt worden dan deze gebruikt voor de grondpanden.

Misschien zou een nieuwe vorm van instelling de ideale oplossing bieden. Waarom geen nieuw en rationeel systeem uitwerken dat tevens als herstructurering kan gelden voor andere verouderde praktijken? Men zou de griffie van de handelsrechtbank kunnen ontlasten van alle soorten inlichtingen en neerleggingen die geen verband houden met de gedingbeslissende rechtsmacht, en een nieuwe instelling in het leven roepen waar alles wat handel en nijverheid betreft gegroepeerd wordt. Statuten van vennootschappen, balansen, uitvindingsoctrooien, voorrechten op niet betaalde facturen, merken (heden neergelegd bij de diensten der Provincie) zouden daar samengebracht worden. Daar zou tevens het handels- en handelszakenregister, dat eventueel één register zou kunnen worden, ondergebracht zijn. Aldus zou alles gegroepeerd zijn, en wel geordend worden, en zouden de inlichtingen verstrekt worden door gespecialiseerde beambten ⁽⁹⁾.

De inrichting van deze kantoren zou, voor wat de handelszaken betreft, een vermenging kunnen vormen van het huidige systeem van het handelsregister en dit van de hypotheekbewaring.

De gegevens betreffende de overdracht en inpandgeving zouden opgenomen worden op de fiches van het handelsregister bij wijze van korte vermelding. Zij worden aan de bewaarder verstrekt door voorlegging van een expeditie of een der geregistreerde originelen van de overeenkomst. Deze blijven op het kantoor waar zij geklasseerd worden. De fiches verwijzen naar de geklasseerde stukken.

Om te voorkomen dat iemand, die zich voor het eerst laat inschrijven, zich zou voordoen als titularis van andermans handelszaak, zou voor elke eerste inschrijving (zonder overdracht) een document aan de bewaarder moeten voorgelegd worden waaruit blijkt dat degene die om inschrijving verzoekt, werkelijk en persoonlijk een bepaalde handel begint. Dit document zou kunnen afgeleverd worden door een bedrijfsrevisor of door een notaris in de zin van een akte van bekendheid.

Sommigen zijn van oordeel dat dergelijk handelszakenregister last en weinig baat zal meebrengen voor de handelaars. Zij menen dat, hoewel art. 2279 B.W. niet van toepassing is op handelszaken, er gewoonlijk toch een uitwendig teken bestaat dat derden voldoende inlicht. Daarenboven waar er bedrog is, zal dit toch zijn weg vinden.

Naar ons oordeel zou dergelijk register weinig bijkomende last meebrengen: ieder handelaar moet nu toch een handelsregister aanvragen of laten schrappen wanneer hij een handel begint of ermede ophoudt. De formaliteiten voor het handelszakenregister zouden van dezelfde aard zijn⁽¹⁰⁾. Wat dit « uitwendig teken » betreft o.m. het feitelijk in bezit zijn van de handelszaak, kunnen wij opmerken dat meer en meer handelszaken verhuurd worden. Hoe kunnen wij onderscheiden wie eigenaar is en wie gerant⁽¹¹⁾.

Het handelszakenregister is daarenboven niet alleen nuttig met het oog op de bescherming van derden t.o.v. overdrachten van handelszaken, maar evenzeer met het oog op het onderzoek nopens de al dan niet belaste toestand van de zaak. Kopers en financierders moeten zich kunnen vergewissen dat de handelszaak onbelast is, niet alleen in hoofde van de laatste eigenaar, maar ook in hoofde van vroegere eigenaars, want de pandhoudende schuldeiser heeft volgrecht. Het is van belang dat men de vroegere eigenaars met zekerheid kent. De ketting van de opeenvolgende eigenaars kan slechts met zekerheid vastgesteld worden wanneer er een systeem van publiciteit bestaat voor overdrachten. Heden kan men slechts de opeenvolgende eigenaars kennen aan de hand van de aanduidingen van de verkoper zelf — systeem dat onvoldoende waarborgen biedt.

Benevens een middel tot beveiliging van derden t.o.v. de overdrachten van handelszaken, en een middel tot het vaststellen van de oorsprong van eigendom, is een handelszakenregister daarenboven nuttig met het oog op de publiciteit van een voorrecht voor de niet betaalde verkoper — aspect dat wij later zullen behandelen.

B. Bescherming van de koper.

Het is geraadzaam in de verkoopsovereenkomst alle eigenschappen van de handelszaak te ontleden teneinde een behoorlijke beschrijving van het goed te verzekeren in hoofde van de koper. De ontleding van het huurcontract, de opgaven en het bedrag van de in de voorbije jaren geboekte winsten, zijn voor de koper dikwijls even belangrijk als de beschrijving van de aard van de verkochte handel en de plaats van uitbating.

De hedendaagse praktijk is dikwijls onbevredigend. Verkoopsovereenkomsten zijn onvolledig en geven aanleiding tot betwisting. Belangrijke gegevens betreffende winsten, huurrechten enz... worden dikwijls mondeling verstrekt. Dit geeft aanleiding tot vergissing. Ingeval van dwaling of bedrog kan de koper moeilijk verhaal uitoefenen..

Dwaling is slechts een grond tot vernietiging van de overeenkomst wanneer het een « essentiële dwaling » betreft, nl. dwaling betreffende de zelfstandigheid van de zaak of essentiële eigenschappen ervan⁽¹²⁾. Bij voorbeeld: een koper meent een officina van apotheker

te hebben aangekocht wijl de verkoper een drogisterij aanbiedt. Dergelijke vergissingen zullen zich in de praktijk zelden voordoen.

Benevens essentiële dwaling bestaat de « bijkomstige dwaling »⁽¹³⁾. Deze vormt in principe geen grond tot vernietiging of prijsvermindering⁽¹⁴⁾. Dwaling betreffende de waarde van de zaak, de persoon van de verkoper, de omvang en aard van het cliënteel, de te verwachten winsten, de hoedanigheid van het materieel, enz... worden in de regel beschouwd als van « bijkomstige » aard en vormen geen grond tot nietigheid of prijsvermindering.

Benevens dwaling, geldt ook het bedrog als grond voor vernietiging van de overeenkomst. Evenals voor dwaling bestaat er een onderscheid tussen « hoofdbedrog » en « bijkomstig bedrog »⁽¹⁵⁾. De eerste vorm van bedrog geeft aanleiding tot vernietiging van de verkoopovereenkomst; de tweede vorm kan aanleiding geven tot schadevergoeding.

De rechtspraak interpreteert het begrip « bedrog » op een beperkende wijze. Dit geldt zowel voor hoofdbedrog als voor bijkomstig bedrog; bv. het overdrijven van de winsten door de verkoper, wordt als bijkomstig bedrog beschouwd wanneer de waarachtigheid ervan door de koper niet kan onderzocht worden wegens bv. gebrek aan boekhouding. Indien er wel documenten voorhanden zijn waarin de koper de werkelijkheid kan nagaan, zal de rechtbank niettegenstaande het bewijs der leugenachtige voorstelling, de eis tot vernietiging of schadevergoeding afwijzen⁽¹⁶⁾.

De handelszaak is een complex begrip. Het is niet eenvoudig om hier de gevestigde leer van de wilsgebreken toe te passen. De doctrines van dwaling en bedrog zijn vooral gegroeid uit geschillen betreffende eenvoudige voorwerpen of soortgoederen. De toepassing van deze doctrines op een algemeenheid zoals de handelszaak is niet steeds bevredigend.

De handelszaak is een begrip dat opgebouwd is uit lichamelijke en onlichamelijke goederen. Wanneer zich bedrog of dwaling voordoet, zal dit gewoonlijk een of verscheidene elementen van de zaak betreffen bv. hoedanigheid van het materieel, te verwachten winsten, enz... Benevens het afwegen van het essentieel of bijkomstig karakter van de dwaling of het bedrog nopens het bepaald element van de zaak, zal de rechter tevens moeten nagaan in hoever dit element essentieel of bijkomstig is voor de handelszaak in haar geheel. Het is bv. mogelijk dat zich essentiële dwaling voordoet voor de machines afzonderlijk beschouwd, zonder dat er sprake kan zijn van essentiële dwaling voor de handelszaak in haar geheel.

Om de problemen te vereenvoudigen en de bewijsvoering te vergemakkelijken, ware het nuttig dat de wetgever zou voorschrijven dat elke verkoopsovereenkomst van een handelszaak een reeks van verplichte vermeldingen moet bevatten. Het ontbreken of de onjuistheid van een van deze vermeldingen zou, ingeval van betwisting, voor de verkoper een ongunstig vermoeden scheppen⁽¹⁷⁾.

De wetgever zou de elementen moeten bepalen die in de verkoopsovereenkomst moeten opgenomen worden. Dit is doeltreffender dan de techniek voorgehouden in het Wetsontwerp van 20 november 1946 en in het Wetsvoorstel van 28 juni 1956. Deze beperkten zich tot een beginselverklaring zonder een oplossing te bieden voor de moeilijkheden van bewijsvoering. Art. 3 van laatstgenoemd wetsvoorstel bepaalde: « *Elke onnauwkeurige aangifte met betrekking tot de samenstellende bestanddelen van het fonds dat werd afgestaan, verleent aan de overnemer het recht de verbreking van de afstand te doen uitspreken en volledige schadevergoeding te eisen, of prijsvermindering te bedingen indien is bewezen,*

dat die aangifte de beoordeling van de overnemer zodanig gewijzigd heeft dat hij, zo hij nauwkeurig ingelicht ware geweest, de overeenkomst niet of slechts tegen gunstiger voorwaarden had gesloten » (18).

Men spreekt van elke « onnauwkeurige aangifte » maar voorziet niets voor het bewijs van die onnauwkeurigheid. Indien de onnauwkeurige aangifte mondeling gedaan werd — zoals dit heden dikwijls het geval is — zal de koper moeilijk zijn rechten kunnen uitoefenen. De wetgever zou beter bepalen welke samenstellende bestanddelen van het fonds moeten aangegeven worden. Daarenboven, zou niet alleen een regeling moeten getroffen worden voor « bedrog », zoals het wetsvoorstel en ontwerp voorhielden, maar ook voor « dwaling ».

C. Bescherming van de verkoper.

De koper van een handelszaak beschikt niet steeds over de nodige gelden om de aankoop kontant te betalen. Hij behoeft dikwijls de tussenkomst van een geldschieter of de mogelijkheid tot betaling op termijn.

De koper zal gemakkelijk een lening bekomen indien hij, benevens de aangekochte handelszaak, nog een ander goed, bv. een onroerend goed of aandelen in pand kan geven. Indien echter de koper niets anders bezit dan enkele spaarpenningen waarmede hij de handelszaak ten dele heeft betaald, zal hij moeilijk een belangrijk krediet bekomen op de zaak alleen (19).

Indien hij geen lening kan bekomen en de verkoper toch wil verkopen, kan een betaling op termijn bedongen worden. Alsdan wordt de verkoper beschermd door art. 20, § 5, van de hypotheekwet dat voorziet dat de prijs van de niet betaalde roerende voorwerpen, indien deze nog in het bezit zijn van de schuldenaar, bevoorrecht is. Deze bescherming is echter zwak. Het voorrecht geldt slechts zolang de koper de handelszaak en haar bestanddelen in handen houdt. De verkoper geniet geen volrecht (20). Daarenboven verliest hij zijn voorrecht ingeval van faillissement, en komt hij in ieder geval na de gerechtskosten, kosten voor behoud der zaak, rechten van de pandhouder, enz... (21).

Ten einde de niet betaalde verkoper te beschermen, kan men ook beroep doen op een verkoop met voorbehoud van eigendomsovergang, verkoop-verhuring, of verhuring met optie tot aankoop. De rechtsspraak erkent deze technieken voor wat de gevolgen tussen partijen betreft, maar niet, of slechts uitzonderlijk, voor wat de gevolgen betreft t.o.v. derden (22).

Het invoeren van een bijzonder voorrecht voor de niet betaalde verkoper — voorrecht dat bekendgemaakt wordt in het handelszakenregister — zou het financieren van handelszaken vergemakkelijken. De koper zou niet steeds een lening moeten aangaan; indien de verkoper een termijn bedingt, zou hij voldoende beschermd worden door zijn voorrecht en eventueel recht tot ontbinding.

§ II. De inpandgeving van de handelszaak.

Handelaars moeten regelmatig investeren: nieuwe machines, vernieuwing van uitstalraam, winkelinrichting enz... Deze investeringen verhogen de waarde van de zaak. De zaak die welvarend is en een stevig pand zou kunnen uitmaken voor financiering, kan echter als kredietmiddel niet tot haar recht komen omdat de wet van 1919 (23) geen voldoende waarborgen biedt aan de schuldeiser.

A. De Pandhouder en de huurtoestand van de handelszaak.

De problemen verschillen naargelang de handel uitgebaat wordt in een gehuurd goed of in een eigen goed van de handelaar.

1. Uitbating van de handel in een gehuurd goed.

a) De pandhouder ten overstaan van wijzigingen aan het lopend huurcontract.

Veel handelszaken — misschien wel de meerderheid — worden uitgebaat in gebouwen die gehuurd worden. De huurtoestand is voor de pandhouder van belang. Het huurceel is dikwijls een van de belangrijke elementen van de handelszaak.

De pandhouder zou moeten medezeggenschap krijgen wanneer huurder en verhuurder de lopende huurovereenkomst wijzigen, of wanneer een betwisting rijst die de verbreking van het huurcontract tot gevolg kan hebben. De pandhouder is te beschouwen als een « partner » van de huurder: hij financiert de handelszaak en draagt ten dele het risico.

Men tracht soms de pandhouder te beschermen door, in de overeenkomst van inpandgeving, de pandgever-huurder zich tegenover de pandhouder te laten verbinden zijn verplichtingen als huurder stipt na te leven, en geen wijzigingen te bedingen aan het huurcontract zonder het akkoord van de pandhouder. Dergelijke verbintenissen tussen pandgever en huurder is niet tegenstelbaar aan de verhuurder te goeder trouw (24).

Er zal gewoonlijk ook bedongen worden dat, indien de pandgever-huurder het huurcontract laat wijzigen of verbreken, de schuldeiser dadelijk alle bedragen kan opeisen. De schuldeiser zal echter soms maar kennis krijgen van de gewijzigde toestand, maanden nadien. Daarenboven, zelfs indien hij dadelijk kennis krijgt, kan de waarde van het pand door de wijziging in de huurtoestand gevoelig verminderd worden.

Teneinde de pandhouder te beschermen zou de Wetgever moeten voorschrijven dat elke overeenkomstelijke of gerechtelijke wijziging aan het huurceel slechts tegenstelbaar is aan de pandhouder mits inachtneming van een bijzondere rechtspleging. Zulks werd gedeeltelijk voorzien in het wetsontwerp van 20 november 1946 (25) en het wetsvoorstel van 28 juni 1956 (26).

Deze voorstellen hadden slechts oog voor de beëindiging of de verbreking van de huurovereenkomst (27). Wij achten het nuttig dergelijke regeling niet te beperken tot beëindiging of verbreking, maar ze toepasselijk te verklaren op alle wijzigingen aan de bestaande overeenkomst o.m. verhoging van de huurprijs.

Dit zou als volgt kunnen verwezenlijkt worden. De wijziging of beëindiging krachtens overeenkomst van het huurceel, kan slechts vastgesteld worden bij verklaring voor de vrederechter, welke verklaring door deze laatste moet bekrachtigd worden. De verhuurder en huurder moeten de ingeschreven schuldeisers inzake roepen op straf van niet tegenstelbaarheid van de overeengekomen wijziging. De bekrachtiging zal door de vrederechter geweigerd worden indien zij de uitoefening van het voorrecht of het pand in gevaar brengt.

Ingeval van gerechtelijke verbreking, laat de eiser door deurwaarder aan de op het handelsfonds ingeschreven schuldeisers een afschrift betekenen van het exploit met dagvaarding om in het geding tussen te komen (28). De bij de verbrekingsrechtspleging optredende schuldeisers mogen den verhuurder de herstelling der beschadigingen, de betaling der achterstallige huurgelden, en waarborgen voor de toekomst voorstellen. De rechter mag dit aanbod voldoende verklaren (29).

b) De pandhouder ten overstaan van de huurhernieuwing

De huurder heeft, bij voorkeur boven alle andere personen, recht op hernieuwing van zijn huur om dezelfde handel voort te zetten, hetzij bij het eindigen van de

huur, hetzij bij het eindigen van de eerste of tweede hernieuwing. Dit recht is beperkt tot drie hernieuwingen⁽³⁰⁾.

De uitoefening van het recht op huurhernieuwing door de huurder kan van belang zijn voor de pandhouder. Indien de huur niet hernieuwd wordt, eindigt het kontrakt en kan de zaak teniet gaan.

De pandhouder zou hier medezeggenschap moeten bekomen.

Ingeval van huurvernieuwing moet heden het initiatief uitgaan van de huurder⁽³¹⁾. Met het oog op de bescherming van de pandhouder, ware het eenvoudiger het initiatief te verleggen en het te laten uitgaan van de verhuurder. In plaats dat de huurder de hernieuwing moet aanvragen, zou de hernieuwing van rechtswege plaats grijpen, behoudens tijdige weigering of voorgestelde wijziging uitgaande van de verhuurder. De verhuurder zou de weigering tot huurhernieuwing of de voorgestelde wijzigingen moeten betekenen aan de pandhouder. Deze zou aldus het nodige kunnen doen tot bescherming van zijn rechten.

Het verleggen van initiatief verandert niets ten gronde aan de rechten van de verhuurder, en verbetert de status van de handelszaak als kredietmiddel⁽³²⁾.

2. Uitbating van de handel in het eigen goed van de pandgever.

Wanneer de eigenaar van de handelszaak tevens eigenaar is van het onroerend goed waar de handel gedreven wordt, bestaat er geen huurceel. Het ontbreken van een huurceel verzwakt de rechtstoestand van de pandhouder. Wanneer de schuldenaar bv. zijn onroerend goed verkoopt en zich geen handelshuur voorbehoudt, kan de handel niet langer in dit goed uitgeoefend worden. Er rijst eveneens een probleem ingeval van gedwongen verkoop: wat zijn huurrechten van de koper der handelszaak wanneer het onroerend goed door een ander persoon gekocht wordt?

Teneinde dergelijke problemen te voorkomen ontzegt de eigenaar zich soms in het contract van inpandgeving het recht het onroerend goed te vervreemden of aan anderen te verhuren. Soms wordt ook een huurbelofte bedongen ten voordele van de pandhouder.

Deze verbintenissen tot niet-verkopen of niet-verhuren zijn niet tegenstelbaar aan derden te goeder trouw. Indien de eigenaar het goed toch vervreemdt of verhuurt, zal de pandhouder zich moeten vergenoegen met een vordering tot schadevergoeding op de ontrouwe pandgever en eventueel een beslag op de handelszaak. Deze kan ondertussen waardeloos geworden zijn wegens gebrek aan onderdak.

Een meer doeltreffende techniek bestaat erin, bij de inpandgeving, ten voordele van de pandhouder-schuldeiser een huurcontract te bedingen dat geregistreerd wordt. De schuldeiser wordt huurder van het gebouw waar de handel gedreven wordt. Hij oefent zijn huurrechten zelf niet uit maar draagt deze over aan de verhuurder-pandgever tot op het ogenblik dat de pandhouder wil overgaan tot beslag. Alsdan herneemt deze laatste zijn huurrechten die hij kan overdragen aan de koper van de handelszaak. Deze techniek is complex en wordt zelden aangewend. Zij is ook moeilijk toe te passen ten behoeve van pandhouders in tweede of latere rang.

De Wetgever zou moeten tussenkomen om een volledige oplossing te voorzien. Dit zou kunnen geschieden door een bepaling, dat, wanneer een handelaar tevens eigenaar is van het onroerend goed waar de handel gedreven wordt aan de inpandgeving van rechtswege een handelshuurceel verbonden wordt. Dit huurceel, ingevoerd ten voordele van de pandhouder, zou door deze laatste niet rechtstreeks

uitgeoefend worden maar zou kleven aan het pand. Het zou een minimum van huurrechten waarborgen indien de handelszaak en het onroerend goed, waar de handel gedreven wordt, ofwel afzonderlijk, ofwel samen, door de handelaar vervreemd worden⁽³³⁾.

De termijn van dit huurceel zou gelijk zijn aan de termijn van een ongeschreven handelshuur: negen jaar met mogelijkheid tot hernieuwing⁽³⁴⁾. De huur zou ingaan op de datum der inpandgeving. Er zou een stilzwijgende huurvernieuwing plaats vinden telkens wanneer, na het beëindigen van de lopende negenjarige periode, hetzelfde pand op de zaak ingeschreven blijft. De andere voorwaarden van de huur o.m. huurprijs, enz... zouden bepaald worden bij onderling akkoord tussen pandgever en pandhouder. Ingeval geen akkoord kan bereikt wrden, zouden deze vastgesteld worden door de rechter met inachtneming van de huurvoorwaarden van gelijkaardige goederen.

De huurrechten van de pandhouder zouden tegenstelbaar zijn aan derden vanaf het ogenblik van de inschrijving van het pand. Die tegenstelbaarheid zou alleen gelden wanneer derden kennis kunnen hebben van het bestaan van de handelszaak en de uitbating ervan in het bepaald onroerend goed. Derden te goeder trouw zullen bv. niet gehouden zijn door de handelshuur, wanneer op het ogenblik van de vervreemding van het goed, de handel niet in dat onroerend goed gedreven wordt omdat, bv. de handelaar opgehouden had handel te drijven, of omdat hij zijn handelszaak elders had ondergebracht. Het is aan de pandhouder om het nodige toezicht te houden.

Ingeval van pand in tweede of latere rang is de huurtermijn deze die geldt in hoofde van de inpandgeving die de laatste dagtekening draagt⁽³⁵⁾.

B. De handelszaak verpanden in haar geheel.

Wanneer de eigenaar van de handelszaak tevens eigenaar is van het onroerend goed waar de handel of nijverheid uitgebaat wordt, worden roerende voorwerpen soms voor onroerend gehouden. Deze zijn o.m. het gereedschap en de machines die de eigenaar in zijn onroerend goed geplaatst heeft voor de dienst en de exploitatie ervan (onroerend door bestemming), en de roerende voorwerpen die blijvend aan het erf verbonden werden (onroerend door inlijving)⁽³⁶⁾.

Wanneer de eigenaar van de zaak toevallig eigenaar is van het gebouw, onttrekt men aldus aan de handelszaak haar meest belangrijke bestanddelen: machines zijn gewoonlijk vastgemaakt en onroerend door inlijving; de meubelen en het rollend materieel zijn dikwijls onroerend door bestemming. Zelfde gedereen zouden tot de handelszaak behoren indien de handelaar toevallig huurder van het onroerend goed was.

De leer van de onroerende goederen door bestemming en inlijving was nuttig toen het begrip handelszaak onbekend was. Deze leer maakte het mogelijk waardevolle roerende voorwerpen samen met het onroerend goed aan een voorrecht te onderwerpen. Dit geldt niet meer, nu het begrip handelszaak rechtsbestaan verworven heeft en zelfde goederen deel kunnen uitmaken van deze nieuwe vorm van eigendom⁽³⁷⁾.

Het ware wenselijk dat de leer van de onroerende goederen door bestemming of inlijving niet meer toepasselijk zou zijn voor alles wat tot een handels- of nijverheidsbedrijf behoort. Dit zou een einde stellen aan twistpunten: wanneer de handelszaak verpand wordt aan één schuldeiser en de onroerende goederen aan een ander schuldeiser, rijzen in het huidig recht problemen waaromtrent de meningen verdeeld zijn⁽³⁸⁾.

Veronderstel dat de handelszaak en het onroerend goed belast worden met een voorrecht ten voordele van verschillende schuldeisers of ten voordele van dezelfde

schuldeiser in ongelijke rang. Bv. : een persoon koopt een onroerend goed en betaalt de verkoper ten dele met een lening waarvoor hij zijn goed hypothekeert; enkele tijd nadien neemt hij een zaak over die hij in het verkochte goed uitbaat en die hij financiert met een inpandgeving van de overgenomen zaak samen met een hypotheek in tweede rang op het onroerend goed. Welke zijn de rechten van de hypotheekhouder en de pandhouder t.o.v. het materieel, de machines, nl. de goederen onroerend geworden door bestemming of inlijving? ⁽⁴³⁾.

Rechtsleer en rechtspraak zijn verdeeld. Er bestaan niet minder dan vier zienswijzen die allen toegepast worden, en logisch of praktisch verdedigbaar zijn ⁽⁴⁰⁾.

Een eerste theorie houdt voor dat onroerende goederen bij bestemming geen deel uitmaken van de inpandgeving omdat de inpandgeving — ook de inpandgeving van een handelszaak — alleen roerende goederen kan bevatten, en een onroerend goed alleen kan onderworpen worden aan een hypotheek. Deze theorie die algemeen toegepast wordt in Frankrijk ⁽⁴¹⁾ wordt in België gevolgd door een deel van de rechtsleer en de rechtspraak ⁽⁴²⁾.

Een andere leer gaat uit van het beginsel dat de daad van inpandgeving, evenals de vervreemding, de band van bestemming verbreekt en de onroerendmaking doet ophouden ⁽⁴³⁾. Deze zienswijze wordt verder op twee wijzen toegepast: volgens de enen is de breuk definitief en vervalt de hypotheek, voor anderen geldt de dissociatie alleen voor de gedeelten die in de toekomst deel uitmaken van de handelszaak ⁽⁴⁴⁾.

De derde theorie is in een zekere zin de tegenhanger van de eerste. Hier behoren in ieder geval het materieel en de machines tot het voorrecht van de pandhouder en kan de hypothecaire schuldeiser er alleen rechten laten op gelden nadat de schuldeiser, ingeschreven op de handelszaak, voldoening bewam ⁽⁴⁵⁾.

De vierde en laatste doctrine, die de meest praktische is, aanvaardt het beginsel dat de onroerende goederen door bestemming of inlijving zowel kunnen behoren tot het pand als tot de hypotheek en dat de rechten van pandhouder en hypotheekhouder afhangen van de datum van inschrijving ⁽⁴⁶⁾. Is de hypothecaire schuldeiser eerst ingeschreven dan zal hij eerst zijn rechten kunnen uitoefenen op de goederen onroerend bij bestemming, is de pandhouder de eerste, dan komt hem dit recht toe «... *le premier inscrit aura la préférence, quel que soit le moment de l'affectation au service du fonds* » ⁽⁴⁷⁾.

Van de vier theoriën schenkt geen enkele volledige bevrediging. De laatste is de meest billijke maar heeft ook een schaduwzijde: de hypotheekhouder, die eerst ingeschreven is, kan hier genieten van een voorrecht op goederen waar hij niet op rekende bv. wanneer de eigenaar van een gehypothekeerd goed na de hypotheekvestiging een handel of nijverheid aanvangt. Degene die eventueel de nijverheid financiert zal op de tweede plaats komen.

Het ware eenvoudiger van de leer der onroerende goederen door bestemming en inlijving uit te schakelen voor alle goederen die deel uitmaken van een handelsfonds d.i. voor alle goederen die dienstig zijn voor de handel ⁽⁴⁸⁾.

Het begrip handelszaak is heden voldoende omschreven, en de scheidingslijn tussen wat tot de handelszaak behoort en wat privaats is, kan voldoende afgetekend worden. Waar er een grensprobleem rijst, dan rijst dit ook in het raam van het huidig recht, want wanneer wij de vierde van voormelde theoriën (die de meest billijke is en de meeste aanhangers telt) toepassen, moeten wij nu dezelfde aflijning maken. Inderdaad, wanneer de pandhouder het eerst ingeschreven is, dan strekt het pand zich uit over de goederen die onroerend zijn bij bestemming en inlijving; ten overstaan van de later ingeschreven hypotheekhouder moet er bepaald worden welke onroerende goederen door bestemming en inlijving tot de handelszaak

behoren en onder het voorrecht vallen van de pandhouder, en welke onroerende goederen door bestemming en inlijving niet tot de handelszaak behoren en onder het voorrecht van de hypotheekhouder ressorteren. De problemen van aflijning blijven dus dezelfde.

De voorgestelde wijziging zou de bestaande rechtstechniek vereenvoudigen. Men zou zich mogen beperken tot de bepaling van wat tot de handelszaak behoort, wij men nu daarenbven soms de subtiele kwestie moet onderzoeken of de goederen die tot de handelszaak behoren onroerend zijn door bestemming of niet. Of de goederen door de eigenaar op het erf geplaatst werden « *voor de dienst en de exploitatie van dat erf* » ⁽⁴⁹⁾, betreft een feitelijke kwestie die soms moeilijk te beslechten valt; er werd bv. beslist dat de flessen en tonnen van een brouwerij die gewoonlijk in handen waren van de cliënten het erf niet « dienden » en roerend bleven ⁽⁵⁰⁾.

De voorgestelde wijziging zou niet alleen de inpandgeving vereenvoudigen, maar ook het huwelijksvermogensrecht. In het huwelijksvermogensrecht scheidt de leer van de onroerende goederen door bestemming en inlijving problemen, wanneer, bv. onder het stelsel der wettelijke gemeenschap, een deel van de handelszaak gemeenschappelijk is en een deel dat onroerend is door bestemming of inlijving, eigen goed blijft van een der echtgenoten. Hier ook zou het eenvoudiger zijn indien de handelszaak een geheel vormde.

C. Volgrecht van de pandhoudende schuldeiser.

Het pand op de handelszaak volgt de handelszaak in handen van derden zoals de hypotheek het onroerend goed volgt. Wanneer iemand zijn verpande handelszaak verkoopt, blijft het pand de verkochte handel belasten in handen van de koper. Deze laatste moet zijn voorzorgen nemen: hij was ingelicht over het pand door de bekendmaking op het hypotheekkantoor.

Dit volgrecht betreft de handelszaak als algemeenheid, en geldt niet voor bestanddelen van de zaak die vervreemd worden. Wanneer de schuldenaar elementen van het belaste fonds (machines, stock, enz...) afzonderlijk vervreemdt, worden deze zaken van het pand afgescheiden. De schuldeiser kan dan slechts beslag leggen op de vervreemde elementen binnen de zes maand na de vervreemding. De houders van de vervreemde bestanddelen kunnen de vordering van de pandhouder ontzenuwen door zich te beroepen op hun goede trouw en op art. 2279 B.W. ⁽⁵¹⁾. Aldus zal de pandhouder in veel gevallen machteloos staan.

De schuldenaar die wederrechtelijk bestanddelen van zijn zaak vervreemdt, zal strafrechtelijk verantwoordelijk kunnen gesteld worden op grond van artikel 291 S.W.B. indien het bedrieglijk opzet bewezen wordt. Dit bewijs is moeilijk te leveren: «... *Cette intention frauduleuse ne résulte pas nécessairement du fait que le débiteur et ses ayants-droit ont agi en ignorant les droits du prêteur. On trouve si facilement des excuses ou des explications pour démontrer qu'il n'y avait aucune intention méchante, mais qu'on est victime d'une malchance en affaires* » ⁽⁵²⁾.

Om de kredietmogelijkheden van de handelszaak te bevorderen, moeten de rechten van de pandhoudende schuldeiser versterkt worden. Een beter evenwicht moet tot stand komen tussen het volgrecht van de pandhoudende schuldeiser en de rechten van derde verkrijgers van bestanddelen van het belaste fonds. Er moet ook een meer daadwerkelijke strafrechtelijke sanctie voorzien worden.

Een sluitende regeling werd voorgesteld in het wetsvoorstel van 28 juni 1956 ⁽⁵³⁾. Dit bepaalde dat te rekenen van de inschrijving der inpandgeving, de bevoorrechte schuldeiser in handen van derde bezitters, beslag tot terugvordering mag doen leggen op bestanddelen van de

belaste zaak die vervreemd zijn of in pand gegeven werden of verplaatst werden zonder de toestemming van de pandhouder. Derden zouden zich in beginsel niet kunnen beroepen op artikel 2279 B.W.

Alleen goederen die buiten de normale beroepsactiviteit van de handelaar vallen zouden vatbaar zijn voor terugvordering. Koopwaren die normaal door de handelaar verhandeld worden, mogen door derden gekocht worden zonder dat dezen zich om iets hoeven te bekommeren.

Dit recht van terugvordering zou niet alleen gelden t.o.v. de eerste verkrijger maar ook t.o.v. latere verkrijgers van dergelijke goederen. Latere verkrijgers zouden echter de vordering kunnen ontzenuwen door zich te beroepen op artikel 2280 B.W..

D. Ten voordele van wie de handelszaak kan verpand worden.

Artikel 7 van de Wet van 25 oktober 1919 bepaalt dat de handelszaak slechts kan verpand worden ten voordele van door de Regering erkende banken en kredietinstellingen.

De redenen die in 1919 aanleiding gaven tot deze beschikking (bescherming van de handelaar) gelden niet meer voor de huidige kredietmarkt. De handelaar zou zijn handelszaak moeten kunnen aanwenden als basis voor krediet t.o.v. om het even wie (bv. leveranciers).

Slotbeschouwingen.

Handel en nijverheid behoeven veel kapitaal. Indien de rechtstoestand m.b.t. de inpandgeving der handelszaak steviger ware, zouden handelaars gemakkelijker kredieten op lange termijn bekomen op hun zaak. Dit zou voornamelijk de kleine bedrijven of eenmanszaken ten goede komen. Grote bedrijven bekomen gemakkelijk kapitalen o.m. door het aanwenden van een vennootschapsvorm⁽⁵⁴⁾. De eenmanszaak daarentegen werkt met verouderde formules.

Niet alleen de inpandgeving, ook de rechtstoestand m.b.t. de verkoop van handelszaken is belangrijk. Méér rechtszekerheid op het gebied van de eigendomstitel, en een aangepaste bescherming van koper en verkoper, zullen de vlotte verhandeling van handelszaken bevorderen.

Een betere rechtsstructuur van de handelszaak betekent een hulp voor de handelaar. Zij verdient evenzeer de aandacht van de Wetgever als beschermingsmaatregelen en vestigingswetten. Een degelijker wetgeving m.b.t. de handelzaak kan protectionistische maatregelen in bepaalde gevallen zelfs minder noodzakelijk maken.

Beschermingsmaatregelen o.m. vestigingswetten hebben, zoals professor Savatier schrijft, nadelige gevolgen: de handelszaak krijgt een meerwaarde die duur in rekening gebracht wordt ten nadele van latere overnemers en de gemeenschap. «... *Tel est l'effet des monopoles et des privilèges que le droit français, et probablement le droit belge, ont libéralement distribués depuis des années, par trains successifs au profit des commerçants en place, pharmaciens, transporteurs de personnes, boulangers, débitants de boissons, et autres. Mais le cadeau fait à ces gens en place, d'une augmentation de valeur de leur « fonds de commerce », a été pris aux dépens de la collectivité. Il n'est pas d'une bonne économie de les laisser en disposer gratuitement, comme de leur patrimoine propre, leur permettant de se le faire payer par leur successeur ou de le louer à un gérant « libre ». C'est un tribut anormalement prélevé, par celui qui ne rend plus de services, sur celui qui va les rendre, et, du même coup, sur ses clients ...* »⁽⁵⁵⁾.

Wij kunnen niet instemmen met professor Savatier, wanneer hij vervolgt: «... *et les Belges ont tout lieu de se féliciter d'avoir une législation techniquement moins avancée du fonds de commerce, que la française, parce qu'elle n'a pas développé, au moyen de minutieuses techniques*

juridiques, l'expansion d'un capitalisme perversi... »⁽⁵⁶⁾. Professor Savatier maakt hier geen onderscheid tussen de juridische structuur van de handelszaak en beschermingsmaatregelen ten voordele van gevestigde handelaars. Wij deze laatsten soms aanleiding kunnen geven tot kritiek, is een beter rechtsstatuut van de handelszaak een neutraal apparaat dat niemands rechten schaadt en ten dienste staat van eenieder.

CHRISTIAN DE WULF,
Doctor in de rechten
Notaris.

(1) Ook genaamd « handelsfonds ».

(2) Een groot deel van de zaken wordt uitgebaat in gebouwen die in huur genomen worden. Door de wet van 1951 werden de huurrechten ten bate van de huurder verstevigd. Aldus kwam een groot deel van de bestaande handelszaken meer stabiliteit.

(3) Er werden vroeger twee belangrijke initiatieven genomen tot hervorming nl. het wetsontwerp van 20 november 1946 (Parl. Doc. (Kamer) 1946-47, nr. 27) en het Wetsvoorstel van 28 juni 1956 (Kamer, zitting 1955-56, nr. 576). Zij bevatten gegevens waarnaar wij herhaaldelijk zullen verwijzen.

(4) Vercruyse et Lauwers, *Le Fonds de commerce*, Deel I, Brussel 1967, nr. 33.

(5) *Ibid.*, nr. 15.

(6) Dergelijk voorstel werd geformuleerd in het wetsontwerp van 1946 en het wetsvoorstel van 1956. Voor het Frans recht zie: *Rapports 60ème Congrès des Notaires de France*, 1962, blz. 432 e.v.

(7) Art. 74 Wetsontwerp dd. 20 november 1946.

(8) Art. 6 en 13 Wetsvoorstel dd. 28 juni 1956.

(9) De inlichtingen betreffende landbouwfondsen zouden daar ook kunnen ondergebracht worden.

(10) Om kleine handelszaken te bevrijden van dergelijke formaliteiten zou het handelszakenregister eventueel facultatief kunnen gelden. De niet ingeschreven handelszaak zou echter in rechte geen bestaan hebben.

(11) De gerant kan zich een handelsregister aanschaffen op zijn naam en aan de overnemer zijn inschrijving in het handelsregister ter overtuiging voorleggen.

Een ander voorbeeld waar het bezit niet samen valt met de eigendom vinden wij bij de overlating van een handel, nl. wanneer de overlater de overnemer gedurende een bepaalde periode bijstaat.

(12) Zij is geen oorzaak van nietigheid wanneer zij enkel de persoon betreft met wie men bedoelde te handelen, tenzij de overeenkomst hoofdzakelijk uit hoofde van die persoon werd aangegaan (Art. 1110, al. 2, B.W.).

(13) D.w.z. deze betreffende andere aspecten dan de zelfstandigheid van de zaak of essentiële eigenschappen ervan.

(14) Evenmin als « onverschoonbare » dwaling.

(15) Hoofdbedrog heeft als voorwerp de zelfstandigheid van de zaak of essentiële eigenschappen ervan; bijkomstig bedrog slaat op kenmerken die door de rechtsleer en rechtspraak als van bijkomstige aard beschouwd worden.

(16) Vercruyse et Lauwers, o.c., nr. 54.

(17) Het Frans recht zou hier als voorbeeld kunnen dienen. Art. 12 van de wet van 29 juni 1935 bepaalt dat elke verkoopsovereenkomst van een handelszaak volgende gegevens moet bevatten: De naam van de voorgaande eigenaar met de datum van aankoop en de prijs die hij ervoor betaald heeft; of de zaak als dan niet belast is met een voorrecht; het zaken-cijfer van de laatste drie jaren, alsmede de in de loop der drie laatste jaren geboekte winsten; alle gegevens betreffende de huurceel. Het ontbreken van een dezer verplichte vermeldingen kan de nietigheid van de verkoop meebrengen indien dit door de koper gevorderd wordt in de loop van het jaar volgend op de aankoop. De verkoper moet daarenboven de juistheid van deze vermeldingen waarborgen overeenkomstig art. 1644 en 1645 B.W.

(18) Het wetsontwerp van 20 november 1946 bevat een gelijkaardige bepaling (Art. 58).

(19) Financieringsinstellingen hebben geen zekerheid nopens de bekwaamheid van de handelaar en de techniek van de inpandgeving der handelszaak biedt onvoldoende rechtszekerheid.

(20) Vercruyse et Lauwers, o.c., nr. 156.

(21) *Ibid.*

(22) De verkoop met voorbehoud van eigendomsrecht heeft geen gevolg in geval van faillissement, gerechtelijk konkordaat en betwisting door derden (Vercruyse et Lauwers, o.c., nr. 161). De huurkoop wordt door de rechtspraak dikwijls geïnterpreteerd als een vermomde verkoop (*id.*, nr. 163). De verhuuring met optie tot aankoop is de meest efficiënte formule op voorwaarde dat het een werkelijke verhuuring betreft (*id.*, nr. 164).

(23) De wet van 25 oktober 1919 op de inpandgeving der handelszaak, gewijzigd bij K.B. van 30 maart 1936.

(24) Het betreft een persoonlijke verbintenis.

(25) Art. 85.

(26) Art. 27 en 28.

(27) Het Frans recht voorziet slechts een regeling voor ontbinding, zie art. 15 van de wet van 17 maart 1909.

(28) Wetsvoorstel, art. 27, § 3, al. 1.

(29) Wetsontwerp, art. 85, laatste alinea.

(30) Art. 13, Wet van 30 april 1951 op de Handelshuur, gew. wet van 1970.

(31) Art. 14, Wet van 30 april 1951.

(32) Indien het initiatief aan de zijde van de huurder zou blijven, zouden leningsmaatschappijen de huurcontracten van al de inpandgegeven handelszaken moeten volgen teneinde tijdig te kunnen optreden.

(33) Ingeval van vervreemding van de handelszaak moet de verkrijger de huurrechten genieten die in hoofde van de pandhouder bestaan. Indien het onroerend goed vervreemd wordt, moet de verkrijger van het onroerend goed dezelfde huurrechten eerbiedigen.

(34) Op dezelfde wijze als bepaald door de wet op de handelshuur.

(35) Wij behandelen slechts het probleem van de pandgever die eigenaar « is » van de handelszaak en van het onroerend goed op het ogenblik van de inpandgeving. Een gelijkaardig probleem rijst wanneer, na de inpandgeving, de pandgever eigenaar « wordt » van het onroerend goed waarin hij de handel drijft. In dit laatste geval stelde J. Van Ginderachter volgende oplossing voor: « *Lorsqu'un fonds donné en nantissement comprend le droit au bail et que le débiteur gagiste acquiert postérieurement l'immeuble où s'exploite son fonds, ce droit au bail vient-il à disparaître par confusion et le créancier voit-il ainsi cet élément soustrait au nantissement? La confusion n'a pas d'effet rétroactif, elle n'est pas susceptible d'affecter les droits préexistants des tiers et le vendeur de l'immeuble, tenu de respecter le bail, n'a pu dégager son acheteur de cette obligation celui-ci étant au surplus tenu de s'abstenir de tout fait personnel susceptible de diminuer la valeur de la chose donnée par lui en nantissement. Le droit au bail, reste donc inchangé aussi longtemps que le fonds reste gagé.* » (J. Van Ginderachter, *De la nature du fonds de commerce*, Brussel 1938, nr. 426, blz. 386-387.

Quid wanneer in deze laatste hypothese de pandgeverschuldenaar het onroerend goed aan een derde verkoopt? Wat zijn de rechten van de derde verkrijger van dit goed, wanneer het goed bv. verkocht wordt als vrij van huur?

(36) Art. 525 B.W.

(37) Zie J. Limpens, Des droits respectifs du créancier hypothécaire et du créancier gagiste sur fonds de commerce, *74 Rev. Prat. Not.* (1952), 289, blz. 296.

(38) Dit geldt ook wanneer de inpandgeving een hypotheekvestiging gebeuren ten voordele van dezelfde schuldeiser in ongelijke rang.

(39) Een ander voorbeeld: een huurder koopt het onroerend goed waarin hij zijn handel drijft. Bij de aankoop wor-

den een ganse reeks van roerende goederen onroerend door bestemming.

(40) Zie J. Heenen, *Nantissement du fonds de commerce et immeubles par destination*, *Note 18 R.C.J.B.* (1964), blz. 21 e.v. (41) A. Cohen, *Traité théorique et pratique des fonds de commerce*, Parijs 1948, nr. 936, blz. 526. Deze zienswijze wordt in Frankrijk bevestigd door een deel van de rechtsleer (zie *Rapports 60ème Congrès des Notaires de France* 1962, blz. 169).

(42) E. Thiry, *Du concours du gage sur le fonds de commerce et de l'hypothèque en matière de meubles immobilisés par destination*, *Rec. Gén. Enr.* (1951), nr. 19005, blz. 205 e.v.; Jamouille, *Des droits respectifs du créancier hypothécaire et du créancier gagiste sur fonds de commerce*, *75 Rev. Prat. Not.* (1953), blz. 210 en blz. 389; Rb. Brussel 30 maart 1955, *Rev. Faill.* 1954-55, blz. 73; Rb. Brussel 30 november 1955, *Rec. Gén. Enr. et Not.* 1956, blz. 149, voor andere referenties zie J. Heenen, *Nantissement du fonds de commerce et immeubles par destination*, *18 Rev. Crit. Jur. Belge* (1964), blz. 21, nr. 5, blz. 22-23.

(43) « *Postérieure, l'hypothèque ne s'étendra pas au fonds de commerce qui n'est plus immeuble au moment de la passation de l'acte constitutif, puisque le propriétaire, en cédant ou en donnant son fonds en nantissement a par là, clairement manifesté son intention d'enlever à la destination ou à l'incorporation préexistante tout caractère immobilier.* » (J. Van Ginderachter, *De la nature du fonds de commerce*, Brussel 1938, nr. 425, blz. 384).

(44) J. Heenen, *Loc. cit.*, nr. 6, blz. 23.

(45) *Ibid.*, nr. 7, blz. 24; H. Rb. Verviers 26 okt. 1963 *Jur. Liège* 1963-64, blz. 124.

(46) J. Limpens, *Des droits respectifs du créancier hypothécaire et du créancier gagiste sur fonds de commerce*, *74 Rev. Prat. Not.* (1952), blz. 289-298; J. Heenen, *loc. cit.*, nr. 8, blz. 24 (zelfde zienswijze werd tevens voorgesteld in het Frans recht door de Commissie tot hervorming van het Handelswetboek) (*Rapports Notaires de France*, 1962, blz. 170-171; B. Rb. Brussel 21 maart 1956, *J.T.* 1957, blz. 570; H. Rb. Kortrijk, 15 dec. 1966, *T. Not.* 1967, blz. 70; Ber. Brussel, 5 april 1967, *Pas.* 1967, II, 256.)

(47) J. Heenen, *loc. cit.*, nr. 8, blz. 24.

(48) De goederen moeten gebruikt worden voor de handel en niet behoren bij het gebouw. De centrale verwarming en andere goederen die eerder het gebouw dan de handel dienen behouden hun vroeger statuut.

(49) Art. 524 B.W.

(50) L. Léger, *Le fonds de commerce et les factures comme instruments de crédit*, Brussel, 1952, blz. 14.

(51) Art. 11, al. 2 en 3, wet 25 oktober 1919.

(52) L. Léger, *Le fonds de commerce et les factures comme instruments de crédit*, Bruxelles 1952, blz. 10.

(53) Artikel 19, § 2.

(54) Zie o.m. vastgoedcertificaten in de distributiesector.

(55) R. Savatier, *Avènement et dépassement de la théorie juridique du fonds de commerce*, *Liber Amicorum Fredericq*, deel II, Gent 1965, blz. 916.

(56) *Ibid.*, blz. 924.

PROCEDUREASPECTEN IN DE LANDLOPERSZAAK VOOR HET EUROPESE HOF VAN DE RECHTEN VAN DE MENS

Inleiding.

Op 18 juni 1971 heeft het Europese Hof van de Rechten van de Mens uitspraak gedaan in de zaak van de Belgische landlopers De Wilde, Ooms en Versyp. Zodoende verscheen België voor de vierde maal ⁽¹⁾ voor het Hof, dat daarmee zijn negende arrest ⁽²⁾ velde.

Aan de oorsprong van deze zaak lagen de verzoekschriften welke in 1966 werden ingediend door De Wilde, Ooms en Versyp bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens. Deze verzoekschriften hadden betrekking op zekere aspecten van de Belgische wetgeving betreffende landloperij en haar toepassing op de drie belanghebbenden.

Wat de grond van de zaak betreft, heeft het Hof besloten, met negen stemmen tegen zeven, dat er een schending is geweest van art. 5, par. 4 ⁽³⁾ van de Europese Conventie van de Rechten van de Mens, in zoverre de verzoekers

niet beschikt hebben over een verhaal, tegen hun interne-ringsbeslissingen, bij een rechtbank. Het was dus voor de vierde maal dat het Hof een veroordeling heeft uitgesproken, en voor de tweede maal tegen België ⁽⁴⁾.

Alhoewel het natuurlijk interessant is na te gaan hoe het Hof er toe kwam een schending van de Conventie in deze zaak vast te stellen, ligt het belang van deze zaak voor de toekomst eerder in de houding welke het Hof heeft aangenomen t.a.v. enkele procedureaangelegenheden waartoe deze zaak aanleiding heeft gegeven. In dit artikel willen we ons beperken tot een kort overzicht van deze procedureaspecten.

In het bijzonder gaat het over 1) de plaats van het individu voor het Hof, 2) de respectievelijke bevoegdheden van de Commissie en van het Hof, wat betreft de ontvankelijkheid, 3) de « forclusie », en 4) de gegrondheid van de exceptie gesteund op het niet uitputten van de nationale rechtsmiddelen.

I. De plaats van het individu voor het Hof.

De plaats van het individu voor het Hof wordt op een negatieve wijze bepaald door art. 44 van de Conventie dat luidt als volgt: « Alleen de Hoge Verdragsluitende Partijen en de Commissie hebben het recht zaken aan het Hof voor te leggen ». In welke mate het individu toch betrokken is bij de zaak werd vooral bepaald in de twee procedure-arresten van het Hof in de zaak *Lawless* (5).

Hierin merkte het Hof op dat « het individu geen enkele rol te vervullen heeft, noch voor het Ministerscomité, noch voor het Hof; eens het verslag door de Commissie aangenomen, 'verdwijnt' het individu van de procedure » (6). Het Hof meent echter dat de verzoeker, « alhoewel hij niet bevoegd is om de zaak bij het Hof aanhangig te maken, om juridisch voor het Hof te verschijnen of zelfs om besluiten te laten formuleren door een door hem gekozen vertegenwoordiger, nochtans de rechtsstreeks belanghebbende is bij de procedure die voor het Hof verloopt » (7).

« Overwegende dat de procedure voor het Hof, gericht is op doeleinden die de verzoeker betreffen » besluit het Hof dat het daarom « in het belang van een goede rechtsbedeling is dat het Hof kennis zou kunnen nemen van het standpunt van de verzoeker en het, zo het geval zich voordoet, in overweging zou kunnen nemen ». Daartoe beschikt het Hof over 1) het verslag van de Commissie, 2) de geschreven en mondelinge opmerkingen van de afgevaardigden en raadsliden van de Commissie en 3) het horen van de verzoeker als getuige (8).

Om die redenen had het Hof toegelaten, dat het verslag van de Commissie aan *Lawless* werd medegedeeld, dat de Commissie de overwegingen van de verzoeker in aanmerking kon nemen en dat de Commissie de verzoeker uitnodigde een persoon ter zijne beschikking te stellen.

Niettemin had tot nu toe de advocaat van een verzoeker nog niet het woord mogen nemen in de loop van de debatten voor het Hof. In de *Landlopers*zaak nu verzocht de Commissie zich te laten bijstaan door de Belgische advocaat van de verzoekers om, onder het toezicht en de verantwoordelijkheid van de Commissie, aanvullende verklaringen te verstrekken aan het Hof.

In een procedurearrest van 18 november 1970 heeft het Hof, zich steunend op art. 29, par. 1 van het Reglement van het Hof en verwijzend naar het (tweede procedure) arrest *Lawless* van 7 april 1961, de Commissie toegelaten zich te laten bijstaan door de advocaat van de verzoekers « om aan het Hof verklaringen voor te leggen op punten die de afgevaardigden van de Commissie hem aanduiden en dat steeds onder het toezicht en de verantwoordelijkheid van deze afgevaardigden van de Commissie ».

Deze beslissing werd genomen met 16 stemmen tegen één (rechter Favre), die meent dat de advocaat van de verzoekers slechts door het Hof gehoord kan worden op grond van art. 38 van het Reglement van het Hof dat toelaat elke persoon te horen waarvan de verklaringen hem nuttig voorkomen voor het vervullen van zijn taak. In dit geval komt het, volgens rechter Favre aan het Hof toe, en niet aan de Commissie, te zeggen welke de feiten zijn waarover het Hof verhelderingen wenst.

In een met de meerderheid overeenstemmende mening, verzet de Belgische rechter Rolin er zich nochtans ook tegen dat de advocaat het woord zou nemen « in naam van de Commissie ». Hij meent verder dat de advocaat zich moet beperken tot de nieuwe punten welke de geschreven of mondelinge procedure voor het Hof zou hebben aan het licht gebracht.

Het spreekt vanzelf dat het Hof met dit procedure-arrest een stap heeft gezet, hoe bescheiden ook, in de richting van een zekere vertegenwoordiging van de verzoeker voor het Hof.

II. De bevoegdheden van de Commissie en van het Hof betreffende de ontvankelijkheid (9).

Het betreft hier ongetwijfeld het belangrijkste aspect van deze zaak en het is de reden waarom er een beroep werd gedaan op het voltallige Hof. De eerste maal gebeurde dit in de Belgische Taalzaak op verzoek van de Belgische regering. Thans was het de Commissie die in haar besluiten « vragen had opgeworpen, waarvoor het wenselijk was dat het voltallige Hof zich zou uitspreken ».

De Commissie had immers, als antwoord op de preliminaire excepties van de Belgische regering, het Hof verzocht zich onbevoegd te verklaren t.a.v. de beslissingen van de Commissie met betrekking tot de ontvankelijkheid van de verzoekschriften.

Volgens de argumentatie van de Commissie, die teruggevonden kan worden in de afwijkende meningen van de rechters Ross, Sigur-Jonsson, Bilge en Wold, gaat het om afgelijnde bevoegdheden: de Commissie is bevoegd een verzoekschrift te weerhouden en te beslissen over zijn ontvankelijkheid; het Hof is bevoegd een schending van de Conventie vast te stellen.

Gezien de Commissie uitsluitend bevoegd is om een afdoende beslissing te nemen wanneer ze een verzoekschrift onontvankelijk verklaart, wordt betoogd dat het « onlogisch » en « onredelijk » zou zijn als de Commissie niet uitsluitend bevoegd zou zijn om een afdoende beslissing te nemen wanneer ze een verzoekschrift ontvankelijk verklaart.

Als andere argumenten worden ook nog aangehaald: de tijdsbesparing, het aanzien van het Hof, het verlichten van de ongelijkheid tussen de verzoeker en de Staat en het feit dat het Ministerscomité, in de gevallen waarin een ontvankelijk verklaarde zaak niet voor het Hof wordt gebracht, identieke bevoegdheden heeft als het Hof en zich niet met de ontvankelijkheidsvraag bezighoudt.

Het is echter niet omdat het Ministerscomité zich vooralsnog niet met de ontvankelijkheidsvraag heeft beziggehouden dat het daartoe de bevoegdheid zou missen. De sterkste uitspraak vinden we in de afwijkende mening van rechter Wold: « Het Hof heeft bevoegdheid om uitspraak te doen over zijn eigen bevoegdheid, maar niet over deze van de Commissie ». In het algemeen wordt de bevoegdheidsverdeling verdedigd in het belang van een goede rechtsbedeling en van de Rechten van de Mens.

Het Hof heeft daarentegen, net zoals in de Belgische Taalzaak (10), verwezen naar art. 45 (11) van de Conventie om zijn bevoegdheid vast te stellen: « de grondslag van de bevoegdheid *ratione materiae* van het Hof is vastgesteld, wanneer de zaak waarover het gaat betrekking heeft op een vraag van interpretatie of toepassing van de Conventie ».

Veel belang wordt gehecht aan de betekenis van het woord « zaken » in art. 45. De minderheid van het Hof beperkt zijn bevoegdheid tot het vaststellen of de zaken (d.w.z. « de feiten die de Commissie in haar verslag heeft vastgesteld » al dan niet een schending van de Conventie uitmaken. De meerderheid van het Hof wijst daarentegen op de algemene draagwijdte van art. 45, die nog bevestigd wordt door de Engelse tekst van art. 46, par. 1 (12), dat nog een wijdere formulering (« all matters ») inhoudt dan art. 45 (13) (« all cases »).

Het Hof meent dat « eens een zaak volgens de regels aanhangig is gemaakt, het Hof geniet van de volheid van rechtsmacht en dat het dus kennis mag nemen van alle feitelijke en rechtsvragen die zich zouden stellen in de loop van het onderzoek van de zaak » (14).

Het Hof erkent dat de beslissingen van de Commissie een verzoekschrift te weerhouden of ontvankelijk te verklaren zonder verhaal zijn en dat deze beslissingen er

de Commissie toe brengen zich voor een minnelijke schikking ter beschikking te stellen en de zaak eventueel bij het Hof aanhangig te maken. Het Hof weigert echter deze beslissing als bindend voor het Hof te beschouwen en vergelijkt ze op dit punt, enigszins ongelukkig, met het advies dat de Commissie naar voren brengt.

Alles samen kon men zich toch moeilijk indenken dat het Hof, dat de bevoegdheid heeft verkregen over zijn eigen bevoegdheid te beslissen («*compétence de la compétence*») (15), afbreuk zou doen aan zijn hiërarchisch hogere positie tegenover de Commissie, door zichzelf onbevoegd te verklaren t.a.v. een belangrijk attribuut van zijn rechtsmacht: de ontvankelijkheidsvraag. De thesissen van de verdeelde bevoegdheden tussen de Commissie en het Hof kan zeker *de lege ferenda* verdedigd worden als zijnde gunstiger voor de bescherming van het individu.

De interpretatie welke het Hof heeft aanvaard, lijkt evenwel meer tegemoet te komen aan de bedoeling van de Verdragsluitende Partijen. Het lijkt zeker niet waarschijnlijk dat de Staten aan het Hof de bevoegdheid hebben willen ontzeggen om in laatste instantie te oordelen over de interpretatie en de toepassing van een regel zoals het uitputten van de nationale rechtsmiddelen. Kan men de verdeelde bevoegdheden wenselijker achten, dan kon men toch moeilijk verwachten dat het Hof deze interpretatie zou aannemen en afstand doen van de volheid van bevoegdheid die de Verdragsluitende Partijen het ongetwijfeld willen toekennen.

III. De «*forclusie*» (15) (17).

Het Hof heeft driemaal, met eenstemmigheid, zich uitgesproken t.o.v. de «*forclusie*» van de Belgische Regering, eenmaal ten voordele en tweemaal ten nadele van de Belgische Regering.

Hieruit blijkt dat het Hof veel belang hecht aan de houding die de Regering aanneemt tijdens de procedure voor de Commissie. Het Hof heeft erop gewezen dat het fout zou zijn uit de bevoegdheidsverklaring van het Hof, om zelf in laatste instantie uitspraak te doen over de ontvankelijkheidsvraag, af te leiden dat het geen belang zou hechten aan de houding van de Regering voor de Commissie.

Het is een algemeen bekend beginsel van de internationale en nationale rechtspraak dat de ontvankelijkheidsexcepties *in limine litis* moeten opgeworpen worden. Het Hof heeft er duidelijk op gewezen dat dit, voor wat betreft de procedures in het kader van de Conventie, betekent: voor de Commissie.

Het Hof stelt verder dat «er niets is dat een Staat ervan weerhoudt afstand te doen van de regel van het niet uitputten van de nationale rechtsmiddelen» en dat «men zich nauwelijks kan indenken dat, zo een dergelijk verzaken zich voordoet voor de Commissie, de betrokken Regering het naar goeddunken zou kunnen intrekken, nadat de zaak bij het Hof aanhangig werd gemaakt.

Het is op de Regering, die zich beroept op de exceptie dat de bewijslast rust om aan te tonen dat de verzoeker niet eerst de rechtsmiddelen die hem in het nationale recht ter beschikking staan heeft aangewend. In sommige gevallen, zoals ondermeer in de Landloperszaak, is het echter niet altijd duidelijk welke nationale rechtsmiddelen geboden worden.

De verordeningen welke door de vrederechter genomen worden op grond van de wet van 1891 op de landloperij, worden volgens een vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie beschouwd als administratieve rechtshandelingen.

De Raad van State heeft met betrekking tot deze verordeningen evenwel slechts twee uitspraken geveld:

het eerste in het arrest Vleminckx van 21 december 1951 en het tweede in het arrest Du Bois van 7 juni 1967 (twee maanden nadat de Commissie de verzoekschriften van De Wilde, Coms en Versyp had weerhouden).

In het eerste arrest werd het verhaal van Vleminckx verworpen, omdat de Raad van State oordeelde dat de bestreden beslissing, die alleen de regering toelaat over te gaan tot internering, een voorbereidende beslissing is, en dat de verzoeker geen belang kan rechtvaardigen bij het vernietigen van deze (voorbereidende) beslissing, wanneer hij niet terzelfdertijd de eigenlijke interneringsbeslissing van de regering aanvalt.

Zich steunend op het arrest Vleminckx, nam de gevolmachtigde van de Belgische Regering voor de Commissie aan, dat de Raad van State geen verhaal tegen de interneringsverordeningen zou ontvangen. Na het arrest Du Bois heeft de Belgische Regering de Commissie verzocht terug te komen op zijn ontvankelijkheidsbeslissing.

In tegenstelling tot zijn vorige rechtspraak had de Raad van State in dit tweede arrest immers verklaard dat de administratieve beslissing van de politierechter niet aangezien kan worden als een voorbereidende maatregel, maar zelf de eigenlijke beslissing uitmaakt die de belanghebbende in een nieuwe wettelijk bepaalde toestand plaatst.

Gezien de Belgische Regering dit punt dus nog voor de Commissie heeft ingeroepen, heeft het Hof gemeend dat de Belgische Regering niet «*forclos*» was om zich te beroepen op de regel van het niet uitputten van de nationale rechtsmiddelen voor wat betreft de verordeningen van de vrederechters. Anders heeft het Hof geoordeeld t.a.v. de twee excepties die de Belgische Regering slechts voor het eerst voor het Hof heeft ingeroepen.

Zo werd de Belgische Regering «*forclos*» verklaard voor wat de laattijdigheid van het verzoekschrift van Versyp betreft, dat meer dan zes maanden na de datum van de verordening van de vrederechter werd ingediend, in strijd met het vereiste van art. 26 van de Conventie (18). De Belgische Regering heeft deze exceptie immers noch voor de Commissie, noch tijdens de schriftelijke procedure voor het Hof ingeroepen, maar alleen voor het eerst tijdens de pleidooien voor het Hof. Door deze nalatigheid heeft de Belgische Regering het recht verspeeld zich nog op deze exceptie te beroepen.

Eenzelfde beslissing werd genomen t.o.v. de exceptie die de Belgische Regering, ook maar voor het eerst voor het Hof, inriep met betrekking tot het niet uitputten van de nationale rechtsmiddelen voor wat betreft de beslissingen waarin de Minister een aanvraag tot vrijlating verwerpt. Voor de Commissie had de Regering nagelaten erop te wijzen dat deze beslissingen hadden kunnen bestreden worden voor de Raad van State.

Dit arrest betekent een gevoelige verscherping van de rechtspraak van het Hof inzake «*forclusie*». Het is niet de eerste maal dat de «*forclusie*» wordt aangehaald in een arrest van het Hof, maar wel dat de nalatigheid van de Regering, een exceptie voor de Commissie in te roepen, werkelijk gesanctioneerd wordt, door de Regering het recht te ontzeggen deze exceptie voor het Hof in te roepen.

Zoals trouwens wel vaker voorkomt, steunt het Hof zich op één zijner vroegere uitspraken om zijn beslissing te motiveren. Het Hof had zich reeds afgevraagd in de zaak Stögmüller (19) en in de zaak Matznetter (20) of het niet aangewezen was de (Oostenrijkse) Regering «*forclos*» te verklaren om zich te beroepen op de uitputtingsclausule t.o.v. een punt waarvoor deze clausule niet was ingeroepen voor de Commissie. In voornoemde

zaken heeft het Hof echter gemeend dat de omstandigheden niet zodanig waren dat de «forclusie» uitgesproken moest worden, maar deze paragrafen hielden wel een waarschuwing in voor volgende zaken.

Het is namelijk één van de merkwaardigheden van de rechtspraak van het Hof dat, in tegenstelling tot de omzichtigheid die het gewoonlijk aan de dag legt voor punten die de soevereiniteit van de Staat raken en in de voor haar liggende zaak van doorslaggevend belang zijn, scherpe formuleringen worden gebruikt voor punten die niet direkt ter zake zijn, maar achteraf des te gemakkelijker kunnen ingeroepen worden in een volgende zaak.

IV. De uitputtingsclausule. (21).

Het Hof heeft zich dus bevoegd verklaard, om in laatste instantie te oordelen over de excepties gesteund op het niet uitputten van de nationale rechtsmiddelen. Het Hof heeft verder geoordeeld dat de Belgische Regering niet «forclus» was om deze exceptie in te roepen voor wat betreft de verordeningen van de vrederechter.

De Belgische Regering had immers, na het arrest Du Bois, de Commissie verzocht een tweede beslissing te nemen over de ontvankelijkheid, omdat uit voornoemd arrest «duidelijk was gebleken dat de verzoekers over een verhaal beschikten waarvan ze geen gebruik gemaakt hadden, alhoewel ze dit hadden kunnen doen.»

De Commissie heeft evenwel geweigerd op dit verzoek in te gaan omdat «een verzoeker ervan ontslagen is een nationaal rechtsmiddel uit te putten, wanneer op grond van een vaste rechtspraak van de nationale rechtscolleges dit middel geen enkele redelijke kans op slagen biedt» (22).

In dezelfde zin heeft het Hof herinvaard aan zijn arrest in de zaak Stögmüller (23), waarin wordt gezegd dat «het internationaal recht enkel een beroep vereist op die nationale rechtsmiddelen, welke niet alleen toegankelijk zijn voor de belanghebbenden, maar daarenboven doeltreffend zijn: d.w.z. van aard om aan hun bezwaren te verhelpen».

Het Hof heeft vastgesteld dat, volgens de mening die tot het arrest Du Bois in België algemeen gangbaar was, een verhaal voor de Raad van State, tegen de verordeningen van de vrederechter, voor onontvankelijk doorging. Het Hof meende dan ook dat men de verzoekers niet kon verwijten een gedrag aangenomen te hebben dat overeenstemde met de mening die de gevolmachtigde van de Belgische regering zelf, vóór het arrest Du Bois, vertolkt had ten overstaan van de Commissie. Om deze redenen heeft het Hof met eenstemmigheid deze exceptie als ongegrond afgewezen.

Het Hof heeft dus eens te meer duidelijk gesteld dat de uitputtingsclausule, «overeenkomstig de beginselen van algemeen erkend internationaal recht», waarnaar art. 26 van de Conventie uitdrukkelijk verwijst, niet het absoluut karakter heeft dat men het soms zou willen toeschrijven. In het bijzonder heeft het Hof de ontvankelijkheidsverklaring van de Commissie niet willen herroepen omdat een nationaal rechtscollege, mogelijk onder invloed van deze ontvankelijkheidsverklaring, zijn vaste rechtspraak in de loop van de procedure voor de organen van de Conventie gewijzigd heeft.

Zo hebben de rechters Ballardore Pallieri en Verdross in hun gemeenschappelijke afwijkende mening wel aangevaard dat uit het arrest Du Bois blijkt dat er een reële mogelijkheid bestond op een verhaal, wat ze voldoende achten om te besluiten tot een afwezigheid van schending van art. 5, par. 4 door de Belgische Regering. Maar ook zij ontkennen niet, dat volgens de *communis opinio* de rechtsmiddelen uitgeput waren en dat de ver-

zoekers verontschuldigd mochten worden voor het niet indienen van een verhaal, waar dit alsdan ongegrond scheen te zijn.

Zoals het arrest Du Bois het heeft bewezen, was het onjuist te verklaren dat er geen mogelijkheid bestond om een verhaal bij de Raad van State uit te oefenen. De algemene opinie was echter dat een dergelijk verhaal onontvankelijk verklaard zou worden en in deze omstandigheden kan men dan ook van de verzoekers niet vereisen dat ze dit middel aangewend zouden hebben, alvorens zich tot de Commissie te wenden.

Besluit.

Uit dit kort overzicht zou het belang van de Landloperszaak voor wat de procedureaspecten betreft duidelijk gebleken moeten zijn.

1. Voor het eerst heeft de advocaat van de verzoekers het woord mogen nemen voor het Hof, al weze het nog beperkt tot de punten die hem door de Commissie werden aangeduid en onder het toezicht en de verantwoordelijkheid van deze laatste.

2. De poging van de Commissie om zich een exclusieve bevoegdheid inzake ontvankelijkheid toegekend te zien, is mislukt. Het Hof heeft zijn bevoegdheid bevestigd om zelf in laatste instantie uitspraak te doen over de ontvankelijkheidsexcepties. Merkenwaardig, en voor de zekerheid van de rechtspraak van het Hof ten zeerste verheugend, is de korte afzonderlijke mening van de rechters Wold en Sigurjonsson in de onmiddellijk daaropvolgende zaak Ringeisen. Deze rechters, die het minderheidsstandpunt aanhingen in de Landloperszaak, hebben in de zaak Ringeisen verklaard dat zij zich verplicht voelen om zich op dit punt neer te leggen bij het advies van de meerderheid van het Hof. Hieruit blijkt dat het bevoegdheidsconflict met de Commissie op een definitieve wijze werd beslecht ten gunste van het Hof.

3. Wat de «forclusie» betreft is het duidelijk dat het Hof veel belang hecht aan de houding die de Regering aanneemt voor de Commissie. In het bijzonder is het duidelijk dat alle ontvankelijkheidsexcepties voor de Commissie ingeroepen moeten worden op gevaar het recht er nog een beroep op te doen voor het Hof te verspelen.

4. De regel van het uitputten der nationale rechtsmiddelen bezit geen absoluut karakter. In het bijzonder kan niet van de verzoekers vereist worden een beroep te doen op rechtsmiddelen, waarvan een vaste rechtspraak aantoonde dat ze niet van aard zijn om zijn klachten te verhelpen. Een wijziging van deze rechtspraak achteraf heeft geen invloed op de ontvankelijkheidsverklaring.

Marc BOSSUYT

Doctor in de rechten

Aspirant van het Nationaal Fonds
voor Wetenschappelijk Onderzoek

(1) Na de zaak De Becker (27 maart 1962), de Belgische Taalzaak (hoofdzaak 23 juli 1968) en de zaak Delcourt (17 januari 1970).

(2) Naast de Belgische zaken, de zaak Lawless (hoofdzaak 1 juli 1961) tegen Ierland, de zaak Neumeister tegen Oostenrijk en de zaak Wehmhof tegen de Duitse Bondrepubliek (27 juni 1968), de zaak Stögmüller en de zaak Matznetter tegen Oostenrijk (10 november 1969).

(3) Art. 5, par. 4: «Eenieder, die door arrestatie of gevangenhouding van zijn vrijheid is beroofd, heeft het recht voorziening te vragen bij de rechter opdat deze op korte termijn beslist over de wettigheid van zijn gevangenhouding en zijn invrijheidstelling beveelt, indien de gevangenhouding onrechtmatig is».

(4) Naast de Belgische Taalzaak, de zaak Neumeister en de zaak Stögmüller tegen Oostenrijk (naderhand - 16 juli 1971 -

ook nog in de zaak Ringeisen tegen Oostenrijk).

(5) Arrest van 14 november 1960 (preliminaire excepties en procedurevragen) en arrest van 7 april 1961.

(6) Arrest van 14 november 1960, p. 12.

(7) Ibid., p. 14.

(8) Ibid., p. 15-16.

(9) Landloperszaak, arrest van 18 juni 1971, par. 47-52.

(10) Belgische Taalzaak, arrest van 9 februari 1967 (preliminaire exceptie), p. 18.

(11) Art. 45: «De rechtsmacht van het Hof strekt zich uit over alle zaken betrekking hebbend op de uitlegging en de toepassing van dit verdrag welke de Hoge Verdragsluitende Partijen of de Commissie aan het Hof voorleggen, in overeenstemming met artikel 48».

(12) Art. 46, par. 1: «Any of the High Contracting Parties may at any time declare that it recognises as compulsory *ipso facto* and without special agreement the jurisdiction of The Court in all matters concerning the interpretation and application of the present Convention».

(13) Art. 45: «The jurisdiction of the Court shall extend to all cases concerning the interpretation and application of the present Convention which the High Contracting Parties or the Commission shall refer to it in accordance with Article 48».

(14) Landloperszaak, arrest van 18 juni 1971, par. 49.

(15) Cfr. Art. 49 van de Conventie: «Ingeval van meningsverschil over de vraag of het Hof bevoegd is, beslist het Hof».

(16) Volgens de Dictionnaire de la Terminologie du Droit International (Sirey), Paris, 1960, betekent forclusion: «Déchéance qui met obstacle à ce qu'un droit puisse être invoqué parce qu'il ne l'a pas été en temps voulu, ou parce que son titulaire y a renoncé expressément ou tacitement. Adjectif correspondant: forclos». Cfr. C.I.J., Rec. 1955, p. 19.

In de Engelse tekst van de Landloperszaak wordt «forclusion» vertaald door «estoppel (French «Forclusion»)». Nochtans is het juist «estoppel», samen met de laattijdigheid, te beschouwen als één van de gronden voor «forclusie». Over «estoppel» zie vooral: C. Dominice, «A propos du principe de l'estoppel en droit des gens», Mélanges Guggenheim, Genève, 1968, pp. 327-365 en Ch. Rousseau, Droit International Public, Tome I (Introduction et Sources), Ed. Sirey, Paris, 1970, pp. 387-389.

(17) Landloperszaak, arrest van 18 juni 1971, par. 53-59.

(18) Art. 26: «De Commissie kan een zaak pas in behandeling nemen nadat alle nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput, overeenkomstig de beginselen van algemeen erkend internationaal recht, en binnen een termijn van zes maanden na de datum van de definitieve nationale beslissing».

(19) Arrest van 10 november 1969, par. 8, p. 41-42.

(20) Arrest van 10 november 1969, par. 6, p. 32.

(21) Landloperszaak, arrest van 18 juni 1971, par. 60-62.

(22) Ibid., par. 57.

(23) Arrest van 10 november 1969, par. 11, p. 42.

RECHTSpraak

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

27 oktober 1971.

President: M. R. Lecourt.

Rechters: MM. J. Mertens de Wilmars, H. Kutscher, A. M. Donner, A. Trabucchi, R. Monaco (rapporteur) en P. Pescatore.

Advocaat-generaal: M. K. Roemer.

Europees recht. — E.E.G. — Sociale zekerheid. — Migrerende werknemers. — 1. Met werknemer gelijkgestelde. — Begrip. — Helper-zelfstandige. — 2. Sociale zekerheid der zelfstandigen. — Verzekeringstijdvak voorheen vervuld als werknemer. — Samentelling.

1. Van de gelijkstelling met werknemer bedoeld in artikel 4 van de E.E.G.-verordening nr. 3 is sprake telkens wanneer de bepalingen van een algemeen stelsel van sociale zekerheid krachtens de nationale wet worden uitgebreid tot een andere categorie van personen dan de in de verordening bedoelde werknemers, zulks ongeacht de vormen of modaliteiten waarvan de nationale wetgever zich daartoe bedient, en de uitbreiding voor de betrokkenen een bescherming tegen een of meer risico's medebrengt vergelijkbaar met die welke tegen zodanig risico door het algemeen stelsel zelf wordt geboden.

Mits aan die voorwaarden voldaan is kan de helper die in de Belgische regeling als zelfstandige wordt beschouwd als met een werknemer «gelijkgestelde» in de zin van de E.E.G.-verordeningen nrs. 3 en 4 aangezien worden.

2. Wanneer de wettelijke regeling van een Lid-Staat inzake de uitkeringen aan zelfstandigen het mogelijk maakt verzekeringstijdvakken, door de betrokkenen vervuld onder de sociale zekerheidsregeling voor werknemers, voor het ontstaan van het recht op uitkeringen in aanmerking te nemen, moeten de verzekeringstijdvakken als werknemer vervuld onder de sociale zekerheidsregeling van een andere Lid-Staat voor de toepassing van die wettelijke regeling in rekening worden gebracht.

Janssen t./ Landsbond der Christelijke Mutualiteiten.

Ten aanzien van de feiten.

1. De feiten en de procesvoering.

Overwegende dat de aan het geding ten grondslag liggende feiten en het procesverloop kunnen worden samengevat als volgt:

1. De heer Janssen heeft als bezoldigd landbouwarbeider in dienstverband in Frankrijk gewerkt tussen 16 oktober 1967 en 31 december 1969. In dit tijdvak was hij aldaar aangesloten bij de «Mutualité Sociale Agricole de la Somme». Op 1 januari 1970 hield hij op in Frankrijk te arbeiden en werd hij helper in het bedrijf van zijn vader. Als zelfstandige sloot hij zich met ingang van die datum bij de Landsbond der Christelijke Mutualiteiten aan. In diezelfde maand werd zijn echtgenote voor een bevalling opgenomen in de kliniek te Bitzen. Genoemd ziekenfonds weigerde hem op zijn daartoe strekkend verzoek de verplegingskosten te betalen, op grond dat betrokkene de wachttijd voorzien door artikel 25 van het Koninklijk Besluit van 30 juli 1964 over de ziekteverzekering van de zelfstandigen (zes maanden) niet vervuld had. De heer Janssen acht deze weigering ongedoed, waartoe hij zich beroept op de E.E.G.-verordeningen nos. 3 en 4.

De zaak diende voor de Arbeidsrechtbank te Tongeren, die bij vonnis van 30 april 1971 het geding schorste en het Hof krachtens artikel 177 van het Verdrag verzocht om een prejudiciële beslissing

«betreffende de uitlegging der woorden «en gelijkgestelden» aangewend in de verordeningen nos. 3 en 4 E.E.G. en meer bepaald over de vraag of helpers in de zin van de Belgische sociale wetgeving, aanzien als zelfstandigen, vallen onder de toepassing van bedoelde verordeningen als zijnde gelijkgesteld met werknemers».

2. Het verwijsvonnissen is op 10 mei 1971 ingekomen ter griffie van het Hof van Justitie.

Overeenkomstig artikel 20 van het Protocol betreffende het Statuut van het Hof van Justitie (als bijlage gevoegd bij het E.E.G.-Verdrag) hebben de heer Janssen, vertegenwoordigd door de heer A. Janssen, en de Commissie

van de E.G., vertegenwoordigd door haar juridisch adviseur R. C. Fischer, als gemachtigde, schriftelijke opmerkingen ingediend.

Gehoord het rapport van de rechter-rapporteur en gehoord de advocaat-generaal, heeft het Hof besloten zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan.

De Commissie heeft mondelinge opmerkingen gemaakt ter terechtzitting van 21 september 1971.

De advocaat-generaal heeft zijn conclusie genomen ter terechtzitting van 5 oktober 1971.

II. Opmerkingen krachtens artikel 20 van het statuut van het Hof,

Overwegende dat de krachtens artikel 20 van 's Hofs Statuut ingediende opmerkingen kunnen worden samengevat als volgt:

A) Opmerkingen van de heer Janssen.

De heer Janssen heeft het volgende opgemerkt:

a) De Belgische wettelijke regeling.

Uit deze regeling, met name uit artikel 26, 4°, van het Koninklijk Besluit van 30 juli 1964, blijkt dat een periode van loonarbeid in België als het ware in aanmerking komt voor de wachttijd van zelfstandigen.

b) De regeling van de Gemeenschap.

Uit letter en geest van de communautaire regeling blijkt, dat een periode van loonarbeid in Frankrijk met een periode van loonarbeid in België wordt gelijkgesteld.

— Wat de letter der regeling betreft, wordt met name verwezen naar de artikelen 9⁽¹⁾, 16, 17 en 18 van verordening no. 3 en naar de artikelen 7⁽²⁾, 13, 14, 15 en 16 van verordening no. 4 van de Raad. Verordening no. 3 is krachtens haar artikel 5 (a) in de plaats getreden van het algemeen Frans-Belgisch verdrag van 17 januari 1948 (met name zij gewezen op de artikelen 5, 3°, en 6, 2°). Door deze vervanging moeten aan betrokkene tenminste de voordelen verzekerd blijven welke hij aan dit verdrag ontleende.

— Wat de geest van de communautaire regeling betreft: uit de grondbeginselen van artikel 51 van het Verdrag — ter uitvoering waarvan verordening no. 3 is vastgesteld — blijkt dat het stelsel dezer verordening juist ten doel had te voorkomen dat een verzekerings-tijdvak door een werknemer in een Lid-Staat volbracht, voor hem « verloren » zou gaan of « nutteloos » zou zijn in geval van verandering van woon- of werkplaats; juist om zulks te voorkomen is in artikel 51 van het Verdrag en in verordening no. 3 de « samentelling » der vervulde tijdvakken voorzien.

's Raads verordeningen nos. 3 en 4 zijn in casu van toepassing, allereerst omdat een « landbouwhelper » valt onder de term « met werknemers gelijkgestelden », gebezigt in verordening no. 3, en in de tweede plaats omdat volgens artikel 4 dier verordening haar bepalingen onder meer van toepassing zijn op met werknemers « gelijkgestelden » op wie de wettelijke regeling van één of meer Lid-Staten van toepassing is geweest, alsmede op hun gezinsleden en nagelaten betrekkingen. Op betrokkene is de « wetgeving » van Frankrijk in de zin dier verordening van 16 oktober 1967 tot en met 31 december 1969 van toepassing geweest.

B) Opmerkingen van de Commissie.

De Commissie bespreekt de verschillende aspecten en de draagwijdte van het gelijkstellingscriterium, zoals dat haars inziens door het Hof werd ontwikkeld aarresten in de zaken 75/63 en 19/68) en merkt op, dat volgens deze

rechtspraak de vraag of iemand in een bijzonder geval met een werknemer gelijkgesteld is, uiteindelijk afhangt van het nationale recht.

Ofschoon in het kader van artikel 177 van het E.E.G.-Verdrag niet bevoegd « om regels van intern recht uit te leggen », kan het Hof zich, wil het de voorwaarden kunnen noemen waardoor de nationale rechter zich bij zijn beoordeling zou kunnen doen leiden, niet onttrekken aan het onderzoek van de litigieuze bepalingen van het nationale recht.

Bij onderzoek van de Belgische wetgeving, voorzover deze het litigieuze probleem betreft, kan worden vastgesteld:

— dat de begrippen « zelfstandige » en « helper » op het gebied van de sociale zekerheid duidelijk zijn gedefinieerd in het Koninklijk Besluit no. 38 van 27 juli 1967 (*Belgische Staatsblad*, 29 juli 1967) houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen en der helpers;

— dat de aldus omschreven zelfstandigen en helpers onder de verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit vallen krachtens uitbreiding van het algemeen stelsel. Verwezen wordt naar artikel 22 van de wet van 9 augustus 1963 (*Belgisch Staatsblad*, 1 en 2 november 1963) — zoals nadien aangevuld, met name bij artikel 27 van het K. B. van 27 juli 1967 — en naar artikel 1, eerste alinea, van het K.B. van 30 juli 1964 (*Belgische Staatsblad*, 13 augustus 1964), nadien meermalen gewijzigd, laatstelijk bij het K. B. van 29 juni 1970 (*Belgisch Staatsblad*, 11 juli 1970).

Op het eerste gezicht schijnt het in deze bepalingen te gaan om een geval als door het Hof in zijn jurisprudentie bedoeld, namelijk de uitbreiding van een algemeen stelsel van bescherming tegen één of meer risico's tot een categorie van niet-werknemers; bij grondige bestudering blijkt echter:

— dat de uitbreiding van het algemeen stelsel voor de tak van sociale zekerheid « ziekte- en invaliditeitsverzekering » tot de zelfstandigen, voortvloeiende uit artikel 1, eerste alinea, van het eerder genoemde K.B. van 30 juli 1964 (gewijzigd bij het K.B. van 29 juni 1970) alleen ten doel had bepaalde prestaties van het algemeen stelsel te verlenen (in casu slechts verstrekkingen betreffende « ernstige risico's » op het gebied van de gezondheidszorg). De zelfstandigen genieten derhalve in België op het gebied van de ziekte- en invaliditeitsverzekering niet dezelfde bescherming als de werknemers. Het lijkt dus moeilijk aanvaardbaar, dat zij ten deze met de werknemers zouden zijn gelijkgesteld. Dit sluit overigens aan bij de oplossing, die door de Raad werd goedgekeurd in de verordening van 14 juni 1971 (P. B. 1971, L 149) betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (vgl., met name voor België, bijlage V).

— dat volgens voormeld K.B. van 27 juli 1967 de organisatie van het aldaar voorzien sociaal statuut berust op:

— de eenmaking van het toepassingsgebied van de drie sectoren (familiale uitkeringen, rust- en overlevingspensioen, ziekte en invaliditeit) (hoofdstuk I);

— de eenmaking van de voorwaarden voor verzekering en betaling van de verzekeringsbijdrage; aansluiting bij één organisme, één bijdragebetaling, enz. (hoofdstuk II);

— het eenvormig maken van de structuur, met name door de schepping van een Rijksdienst voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen (hoofdstuk V).

Wat de prestaties en de Rijksbijdrage betreft, verwijst het K.B. naar de wetten waarbij de stelsels voor zelfstandigen in de drie betrokken sectoren werden georganiseerd (vgl. artikel 18, lid 3, van dit K.B. dat verwijst

naar de wet van 9 augustus 1963, tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering).

Uit al deze voorschriften vloeit voort dat, hoewel het algemeen stelsel van ziekte- en invaliditeitsverzekering tot de zelfstandigen is uitgebreid, deze uitbreiding geen gelijkstelling is. Zij is onvolledig, aangezien :

— enerzijds de zelfstandigen een geringere bescherming genieten dan aan werknemers in loondienst onder het algemene stelsel wordt gewaarborgd;

— zij er anderzijds toe strekt een sociaal statuut der zelfstandigen op te stellen, dat de drie sectoren van sociale zekerheid omvat die thans op deze categorie van toepassing zijn, waarbij uitdrukkelijk wordt beoogd onderscheid te maken tussen de rechtspositie van zelfstandigen en van werknemers op het stuk van de sociale zekerheid en voor eerstgenoemden een bijzondere, autonome regeling te scheppen.

Op deze gronden is de Commissie van mening dat het Hof de vraag als volgt zou kunnen beantwoorden :

« Als 'gelijkgesteld met werknemers' dienen niet te worden beschouwd personen, zoals de helpers, tot wie, krachtens de voorschriften van de nationale wetgeving, de toepassing van een algemeen stelsel van sociale zekerheid voor werknemers in loondienst ter bescherming tegen één of meer risico's, is uitgebreid, wanneer deze uitbreiding voor het betrokken risico slechts gedeeltelijk is en tot gevolg heeft gehad dat een bijzondere autonome regeling voor die personen werd geschapen. »

Ten aanzien van het recht.

1. Overwegende dat de Arbeidsrechtbank te Tongeren bij vonnis van 30 april 1971, ingekomen ter griffie op 10 mei 1971, het Hof krachtens artikel 177 van het E.E.G.-Verdrag een vraag heeft gesteld, strekkende tot het bekomen van uitlegging van het woord « gelijkgestelden », gebezigd in verordeningen nrs. 3 en 4, van de Raad der E.E.G. ;

2. Overwegende dat in de eerste plaats aan het Hof verzocht wordt uit te spreken of de term « gelijkgestelden » (sc. met werknemers) in de zin van genoemde verordeningen van de Raad kan worden toegepast op « helpers », die door de Belgische wettelijke regeling inzake de ziekte- en invaliditeitsverzekering als zelfstandigen worden beschouwd;

3. Overwegende dat het toepassingsgebied *ratione personae* van verordening no. 3 nader wordt aangegeven in artikel 4 waar het heet : « de bepalingen van deze verordening zijn van toepassing op de werknemers of daarmede gelijkgestelden, op wie de wettelijke regeling van een of meer Lid-Staten van toepassing is of geweest is... » ;

4. dat verordening no. 4, vastgesteld ter uitvoering van verordening no. 3, in haar eerste artikel naar deze bepaling verwijst;

5. dat deze bepaling gebaseerd is op een ruime opvatting van de kring der rechthebbenden, daar zij de verordening doet werken niet alleen ten aanzien van de werknemers in de eigenlijke zin van het woord, doch ook van al degenen die met de werknemers gelijk worden gesteld;

6. dat artikel 4 aansluit bij de algemene neiging in het sociale recht der Lid-Staten om de voordelen der sociale zekerheid ter zake van identieke risico's en wisselvalligheden tot nieuwe categorieën van personen uit te breiden;

7. dat echter de mate waarin deze gelijkstelling plaatsvindt slechts nader kan worden bepaald aan de hand der nationale wetgevingen waarnaar in verordening no. 3 wordt verwezen;

8. dat van zodanige gelijkstelling sprake is telkens wanneer de bepalingen van een algemeen stelsel van sociale zekerheid krachtens de nationale wet worden uitgebreid tot een andere categorie van personen dan de in genoemde verordening bedoelde werknemers, zulks ongeacht de vormen of modaliteiten waarvan de nationale wetgever zich daartoe heeft bediend;

9. dat de uitbreiding dezer bepalingen voor de betrokkenen een bescherming tegen een of meer risico's moet medebrengen, vergelijkbaar met die welke tegen zodanig risico door het algemeen stelsel zelf wordt geboden;

10. Overwegende evenwel, dat met de gestelde vraag ook kan zijn bedoeld te doen uitmaken of iemand die door de Belgische wettelijke regeling op het stuk van de ziekte- en invaliditeitsverzekering als « helper » wordt beschouwd, verzekeringstijdvakken welke hij als werknemer onder de wettelijke regeling van een andere Lid-Staat heeft vervuld, kan doen gelden om aanspraak te maken op de voordelen, zoals vrijstelling van de wachttijd, welke de bepalingen inzake de ziekte- en invaliditeitsverzekering van zelfstandigen verbinden aan tevoren als werknemer onder de Belgische wettelijke regeling vervulde tijdvakken;

11. Overwegende dat in de artikelen 48 tot en met 51 van het Verdrag, waarbij het vrije verkeer van werknemers is voorzien, aan de term werknemer communautaire betekenis is toegekend;

12. dat met de term « werknemers of daarmede gelijkgestelden », welke in verordening no. 3 wordt gebezigd en is bedoeld als nadere verklaring van hetgeen onder « werknemer » is te verstaan, volgens de uitdrukkelijke bewoordingen van artikel 4, lid 1, van genoemde verordening, niet alleen worden beoogd degenen op wie — als zodanig — de wettelijke regeling van één of meer Lid-Staten van toepassing is, doch ook degenen op wie zodanige wettelijke regeling van toepassing « geweest is » ;

13. Overwegende dat de doelstelling van de artikelen 48 tot en met 51 niet zou worden verwezenlijkt doch miskend, indien verzekeringstijdvakken door de werknemer overeenkomstig de wettelijke regeling van een Lid-Staat vervuld, voor hem verloren zouden gaan indien hij, profiterende van het hem gewaarborgde vrije verkeer, elders gaat werken waardoor een stelsel van sociale zekerheid van een andere Lid-Staat op hem van toepassing wordt;

14. Dat deze conclusie trouwens, wat betreft de toelating tot de verplichte verzekering, bevestiging vindt in artikel 9, lid 1, van verordening no. 3, volgens hetwelk tijdvakken van verzekering en daarmede gelijkgestelde tijdvakken welke zijn vervuld volgens de wettelijke regelingen van één of meer andere Lid-Staten — dan die waar de betrokkene woonachtig is —, voorzover zulks noodzakelijk is in aanmerking worden genomen als tijdvakken van verzekering welke krachtens de wettelijke regeling van de Staat waar hij woonachtig is zijn vervuld;

15. Overwegende dat derhalve moet worden geconcludeerd, dat wanneer een wettelijke regeling van een Lid-Staat inzake de aan zelfstandigen toe te kennen uitkeringen het mogelijk maakt verzekeringstijdvakken, door betrokkene vervuld onder de voor werknemers geldende regeling van sociale zekerheid, voor het ontstaan van het recht op uitkeringen in aanmerking te nemen, verzekeringstijdvakken als werknemer onder de regeling van sociale zekerheid van een andere Lid-Staat vervuld, voor de toepassing van die wettelijke regeling in rekening moeten worden gebracht;

Ten aanzien van de kosten.

Overwegende dat de kosten, door de Commissie van de Europese Gemeenschappen wegens indiening harer

opmerkingen bij het Hof gemaakt, niet voor vergoeding in aanmerking kunnen komen en dat de procedure ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding als een aldaar gerezen incident is te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen; Gezien de stukken;

Gehoord het rapport van de rechter-rapporteur;

Gehoord de mondelinge opmerkingen van de Commissie van de Europese Gemeenschappen;

Gehoord de conclusie van de advocaat-generaal;

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, met name de artikelen 48 tot en met 51;

Gelet op 's Raads verordening no. 3 « inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers »;

Gelet op 's Raads verordening no. 4 « strekkende tot uitvoering en aanvulling van de bepalingen van verordening no. 3 inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers »;

Gelet op het Protocol betreffende het Statuut van het Hof van Justitie van de E.E.G., met name artikel 20;

Gelet op het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen;

Het Hof van Justitie,

uitspraak doende op de door de Arbeidsrechtbank te Tongeren bij vonnis van 30 april 1971 gestelde vraag, verklaart voor recht:

1. Onder de term « gelijkgestelde » (sc. met een werknemer), gebezigd in 's Raads verordeningen nos. 3 en 4, valt mede de « helper » in de zin van de Belgische wettelijke regeling, beschouwd als zelfstandige, voorzover krachtens bedoelde wettelijke regeling het stelsel van sociale zekerheid voor werknemers in het algemeen tegen één of meer risico's tot hem mag worden uitgebreid, wanneer hem door deze uitbreiding voor bedoeld risico een bescherming wordt geboden vergelijkbaar met die voorzien in het algemene stelsel;

2. Wanneer de wettelijke regeling van een Lid-Staat inzake de aan zelfstandigen toe te kennen uitkeringen het mogelijk maakt verzekeringstijdvakken, door betrokkene vervuld onder de voor werknemers geldende regeling van sociale zekerheid, voor het ontstaan van het recht op uitkeringen in aanmerking te nemen, moeten verzekeringstijdvakken als werknemer vervuld onder de regeling van sociale zekerheid van een andere Lid-Staat, voor de toepassing van die wettelijke regeling in rekening worden gebracht.

NOOT. — Op verzoek van de Arbeidsrechtbank te Tongeren heeft het Hof van Justitie der E.E.G. bij prejudiciële beslissing gestatueerd dat de tijdvakken van verzekering die als werknemer vervuld werden in het sociaal zekerheidsstelsel van een Lid-Staat ook als verzekeringstijdvakken gelden in de sociale zekerheidsregeling voor zelfstandigen in een andere Lid-Staat, mits de interne wetgeving van die laatste Lid-Staat zelf een dergelijke cumulatie van tijdvakken kent.

Het arrest geeft eveneens een belangrijke definitie van de termen « met een werknemer gelijkgestelde » welke gebezigd worden in de E.E.G.-verordening nr. 3 inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers, en met name in artikel 4, lid 1, dat de werkingsfeer van de verordening omschrijft. Het Hof verklaart, onder de nader in het arrest gespecificeerde voorwaarden, dat de term « gelijkgestelde » toepasselijk kan zijn op de in het Belgisch sociaal zekerheidsrecht bedoelde helper-zelfstandige.

Met betrekking tot de samentelling van de verzekerings-tijdvakken vervuld als werknemer met die welke te ver-

vullen zijn in een sociaal zekerheidsstelsel der zelfstandigen, berust de beslissing van het Hof evenwel niet op enige considerans als zou in casu de helper-zelfstandige met een werknemer dienen gelijkgesteld te worden.

Door het Hof wordt de valorisatie van een tijdvak van verzekering als werknemer in een sociale zekerheidsregeling der zelfstandigen gemotiveerd door de artikelen 48 tot 51 van het E.E.G.-verdrag zelf. Op grond van die artikelen werd het vrije verkeer der werknemers in de Gemeenschap tot stand gebracht. De doelstellingen van het verdrag zouden miskend worden indien een werknemer, gebruik makend van het hem gegarandeerde vrije verkeer, een volbracht verzekeringstijdvak zou verliezen omdat hij elders in de Gemeenschap gaat werken en aldaar aan een ander sociaal zekerheidsstelsel onderworpen wordt.

Uit de artikelen 48 tot 51 van het E.E.G.-verdrag volgt derhalve dat een verzekeringstijdvak dat in een Lid-Staat in de hoedanigheid van werknemer vervuld werd, eveneens als een tijdvak van verzekering geldt in de sociale zekerheidsregeling voor zelfstandigen van een andere Lid-Staat, mits in deze laatste een dergelijke samentelling door de interne nationale wetgeving voorzien is.

Een dergelijke samenvoeging van eerder in de regeling voor werknemers volbrachte verzekeringstijdvakken met die van de regeling voor zelfstandigen bestaat in de Belgische verplichte ziekte- en invaliditeitswetgeving zowel met betrekking tot de verzekering voor geneeskundige verzorging, als met betrekking tot de verzekering tegen arbeidsongeschiktheid (cfr. art. 26, 4° K.B. 30 juli 1964 houdende de voorwaarden waaronder de toepassing van de wet van 9 aug. 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering tot de zelfstandigen wordt verruimd; art. 15, 3° en 16 K.B. 20 juli 1971 houdende instelling van een verzekering tegen arbeidsongeschiktheid ten voordele van zelfstandigen; — samentelling vanuit het de regeling der zelfstandigen naar deze van de werknemers toe is inzake geneeskundige verzorging geregeld bij de artikelen 214 bis en 214 ter van het algemeen uitvoeringsbesluit van 4 nov. 1963).

De E.E.G.-verordeningen nrs. 3 en 4 zullen over afzienbare tijd vervallen door de inwerkingtreding van de nieuwe E.E.G.-verordening nr. 1408/71 van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (Publ. Bl. Eur. Gemeenschap, 5.VII.1971; 149/2). Uit artikel 1 en bijlage V, A van deze verordening volgt dat geen enkele beschikking ervan toepasselijk is op de zelfstandigen die gezondheidszorg ontvangen op grond van onze Belgische wet van 9 augustus 1963 betreffende de ziekte- en invaliditeitsverzekering, zolang de zelfstandigen ter zake niet dezelfde bescherming genieten als de loontrekkenden. Desniettemin zal ook na de inwerkingtreding van de bedoelde nieuwe verordening de samentelling van verzekeringstijdvakken in de zin van bovenstaand arrest van 27 oktober 1971 verder mogelijk blijven omdat die cumulatie rechtstreeks voortspuit uit de bepalingen van het E.E.G.-verdrag, alsmede uit de interne wetgeving van een Lid-Staat.

J. R. R.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 4 maart 1971.

Voorzitter : M. Valentin.
Raadsheer-verslaggever : M. Polet.
Advocaat-generaal : M. Delange.

Handelshuur. — Onderverhuring. — Onderhuurder is eige-

naar van de handelszaak. — Weigering van hernieuwing op grond van art. 16, IV, Handelshuurwet. — Onderhuurder krijgt nieuwe onderhuur. — Verliest handelszaak niet. — Geen vergoeding wegens uitzetting.

De eigenaar van een handelspand had het verhuurd aan een brouwerij, die het verder verhuurde aan een onderhuurder, eigenaar van de in het pand geëxploiteerde handelszaak. Na weigering van hernieuwing op grond van art. 16, IV, handelshuurwet, werd het pand verhuurd aan een andere brouwerij die het dan opnieuw verhuurde aan de vroegere onderhuurder, zodat deze laatste, ondanks de niet-hernieuwing van de oorspronkelijke huur, de door hem geëxploiteerde zaak niet werd ontnomen.

Door aan de huurder, die een handelspand geheel of gedeeltelijk heeft onderverhuurd, het recht toe te kennen de vergoeding wegens uitzetting te eisen als bedoeld in art. 16, IV, zelfs wanneer deze huurder geen enkele handelszaak in hetzelfde pand exploiteert, heeft art. 1 van de wet van 29 juni 1955 enkel de belangen van de handeldrijvende onderhuurder op het oog gehad. Ingeval de niet-hernieuwing van de huur niet het verlies van de handelszaak ten gevolge heeft, dan heeft de vergoeding wegens uitzetting geen reden van bestaan. In dit geval kan de onderhuurder deze vergoeding niet van de hoofdhuurder en deze laatste ze niet van de eigenaar van het verhuurde pand vorderen.

Defalle t./ N.V. Brasserie de Haacht en Gerard.

Gelet op het bestreden vonnis, op 8 mei 1969 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Luik;

Gelet op het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1134, 1135 van het Burgerlijk Wetboek, 1 (zoals het werd gewijzigd bij artikel 1, 1°, van de wet van 29 juni 1955), 11, paragraaf II, (zoals het werd gewijzigd bij artikel 1, 3°, van de wet van 29 juni 1955), inzonderheid lid 1, 16, inzonderheid paragraaf IV, 25, inzonderheid lid 9 (artikel 1, 6°, van de wet van 29 juni 1955), van de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten met het oog op de bescherming van het handelsfonds, die afdeling II bis van titel VIII, boek III, van het Burgerlijk Wetboek vormt, 1, 2 van de wet van 29 juni 1955 tot wijziging van de wet van 30 april 1951 en 97 van de Grondwet,

doordat, hoewel het voor vaststaande houdt dat : a) de brouwerij, eerste verweerster, huurster van het handelspand dat eigendom is van eiser, geen eigenares was van het in het gehuurde goed geëxploiteerde café ; b) zij het goed had onderverhuurd aan de tweede verweerster die alleen eigenares was van deze handelszaak ; c) eiser, die gebruik maakte van zijn terugnemingsrecht, zonder opgave van reden de regelmatig door de eerste verweerster gevraagde hernieuwing van de hoofdhuur had geweigerd (artikel 16, paragraaf IV, van de wet op de handelshuurovereenkomsten) ; d) de eerste verweerster, als gevolg daarvan, de regelmatig door de tweede verweerster gevraagde hernieuwing van de onderhuur had geweigerd (art. 11, paragraaf II, lid 1, van genoemde wet) ; ten gevolge van overeenkomsten tussen eiser en een concurrerende brouwerij en tussen laatstgenoemde en de tweede verweerster, deze laatste, niettegenstaande de weigeringen tot hernieuwing, in het goed was gebleven, het bestreden vonnis, dat uitspraak doet op de rechtsvorderingen tot betaling van een vergoeding wegens uitzetting gelijk aan drie jaar huur welke respectievelijk door de eerste verweerster tegen eiser en door de tweede verweerster tegen de eerste was ingesteld, en op de rechtsvorderingen tot vrijwaring en tot tussenkomst van beide

verweersters tegen eiser, beslist, bij wijziging, dat de rechtsvordering inzake de vergoeding wegens uitzetting van de eerste verweerster ontvankelijk en gegrond was, zowel bij toepassing van artikel 16, paragraaf IV, van de wet op de handelshuurovereenkomsten als van het beding van de hoofdhuur waarbij aan de huurder de bij deze wet bepaalde rechten worden toegekend, dat de rechtsvordering van de tweede verweerster ontvankelijk was in zover ze ertoe strekte genoemde vergoeding wegens uitzetting geheel of gedeeltelijk te bekomen (artikel 25, lid 9, van de wet op de handelshuurovereenkomsten), dat eiser een vergoeding wegens uitzetting van 387.024 frank, met de gerechtelijke interesten, moest betalen, en, alvorens uitspraak te doen over de toekenning en de eventuele verdeling van dit bedrag onder de verweersters, hen gelast om zich nader te verklaren omtrent de omvang van hun respectieve schade, en dit beschikkende gedeelte verantwoordt door gronden afgeleid uit het beginsel van een « wettelijke bescherming van de titulariteit van de handelshuurovereenkomst » volgens hetwelk het verlies alleen van het recht op de huur (door de weigering tot hernieuwing) « het verlies van het goed » (of uitzetting) teweegbrengt dat recht geeft op de vergoeding wegens uitzetting, « dat men noch in rechte noch in feite ziet wat de schade-loosstelling van de hoofdhuurder kan doen aannemen of weigeren naargelang de onderhuurder zijn handelszaak verliest of behoudt... » en dat, volgens de tekst en het doel van de wet, ... « op de vergoeding wegens uitwinning aanspraak kunnen maken, zowel de hoofdhuurder, zelfs wanneer hij geen eigenaar is van de handelszaak, als de onderhuurder, zelfs wanneer hij krachtens een nieuw huurcontract in het goed blijft »,

terwijl in de gevallen waarin, zoals ten deze, de niet-hernieuwing van de huur niet het verlies van de in het gehuurde goed geëxploiteerde kleinhandelszaak ten gevolge heeft, en bijgevolg de eigenaar van deze handelszaak niet uit het bezit ervan wordt ontzet, de vergoeding wegens uitzetting geen reden van bestaan heeft en derhalve niet verschuldigd is ; door, in de voormelde omstandigheden, eisers weigering tot hernieuwing te sanctioneren door de verplichting tot betaling van de vergoeding wegens uitzetting van artikel 16, paragraaf IV, waarvan verklaard wordt dat ze in beginsel aan de eerste verweerster verschuldigd is op grond van de wet en, ten overvloede, van het hoofdhuurcontract dat verwijst naar de wet doch met inachtneming van de grenzen ervan, behoudens latere beslissing om ze geheel of gedeeltelijk aan de tweede verweerster toe te kennen bij toepassing van artikel 25, lid 9, het bestreden vonnis de in het middel aangeduide bepalingen van de wet op de handelshuurovereenkomsten heeft geschonden en de bindende kracht heeft miskend van de huurovereenkomst die op 2 september 1955 vóór Mr. de Terwange, notaris, tussen eiser en de eerste verweerster werd gesloten (schending, bovendien, van de artikelen 1134 en 1135 van het Burgerlijk Wetboek) en het, door zijn beslissing te steunen op gronden die onverenigbaar zijn met voornoemde wetsbepalingen bovendien artikel 97 van de Grondwet heeft geschonden ;

Overwegende dat het bestreden vonnis uiteenzet dat eiser eigenaar is van een handelspand ; dat hij dit pand had verhuurd aan de eerste verweerster, de Brouwerij « Haecht », die het had onderverhuurd aan de tweede verweerster, doch dat de eigenaar bij het verstrijken van het oorspronkelijk contract de hernieuwing van de huur weigerde ;

Over de grond van niet-ontvankelijkheid door de verweersters opgeworpen en hieruit afgeleid dat daar de niet door de voorziening bekritiseerde gronden het bestreden beschikkende gedeelte verantwoorden, het middel, in zover het de schending van de bepalingen van de wet op de handelshuurovereenkomsten betreft, niet ontvankelijk is

wegens het ontbreken van belang ; dat het vonnis immers stelt dat «er, ten overvloede, moet worden geantwoord op de stelling van de Brouwerij «Haecht» naar luid waarvan zij zich bij overeenkomst de door de wet van 30 april 1951 aan de huurders toegekende rechten heeft voorbehouden ; dat de Brouwerij «Haecht» er terecht op wijst dat deze clausule in haar op 2 september 1955 verleden huurcontract werd ingelast... dat de tekst van deze clausule algemeen is en de draagwijdte ervan niet strikt beperkt is tot het recht voor de Brouwerij «Haecht», die geen eigenaar is van de handelszaak, om enkel de hernieuwing van haar huur te vragen... dat Defalle bij de ondertekening van het huurcontract op de hoogte was van de bedoeling van de Brouwerij «Haecht» om het pand onder te verhuren aan een koopman die erin, met eventuele hulp van de Brouwerij, een dranksluiterij zou vestigen ; dat door uitdrukkelijk te verwijzen naar de wet en naar alle rechten die ze aan de huurder toekent, de verhuurder zeker moest weten dat zijn medecontractante, door de litigieuze clausule, met name het recht bekwaam om de hernieuwing van de huur te vragen en noodzakelijk het recht op de vergoeding wegens uitzetting in geval van niet gemotiveerde weigering van deze hernieuwing... dat de houding van de verhuurder vóór het instellen van deze rechtsvordering aantoont dat hij de draagwijdte van zijn verplichting alzo had begrepen vermits hij, in antwoord op het verzoek om hernieuwing, zijn weigering op artikel 16, IV, steunde en tevens de in genoemd artikel vastgestelde forfaitaire vergoeding aanbood, na er trouwens voor gezorgd te hebben ze vooraf ten laste van de Brouwerij «Piedboeuf» te leggen... dat derhalve de door de Brouwerij «Haecht» gevraagde vergoeding wegens uitzetting, wat het beginsel en het bedrag ervan betreft, eveneens contractueel verantwoord wordt » ;

Overwegende dat het bestreden vonnis tegelijkertijd steunt op de wet en op de overeenkomst die op 2 september 1955 tussen eiser en de Brouwerij «Haecht» werd gesloten ;

Dat het vonnis stelt dat, wanneer een handelspand verhuurd en vervolgens onderverhuurd werd en de eigenaar bij het verstrijken van het contract de hernieuwing van de huur weigert, de hoofdhuurder het recht heeft, zelfs ingeval de onderhuurder niet wordt ontzet uit het bezit van de in het pand geëxploiteerde handelszaak, de bij de wet bepaalde vergoeding wegens uitzetting te vorderen ;

Dat het bovendien vaststelt dat de overeenkomst van 2 september 1955 aan de Brouwerij «Haecht» dezelfde rechten toekent, doch dat het er dienaangaande op wijst dat eiser «uitdrukkelijk verwees naar de wet en naar alle rechten die ze aan de huurder toekent», dat, ten deze, «de gevolgen van de wet en die van de huurovereenkomst samenvallen» en tenslotte «dat bij gebrek aan een uitdrukkelijk afwijkend beding de huurovereenkomst de rechten van de huurders slechts aan de Brouwerij «Haecht» toekent binnen de wettelijke grenzen » ;

Overwegende dat aldus blijkt dat de tot staving van de grond van niet-ontvankelijkheid aangevoerde redenen van het vonnis het bestreden beschikkende gedeelte slechts kunnen verantwoorden indien de uitlegging, die het vonnis van de wet geeft, juist was ;

Dat deze uitlegging door de voorziening wordt bekritiseerd, zodat het onderzoek van het middel onontbeerlijk blijkt en de grond van niet-ontvankelijkheid niet kan worden aangenomen ;

Over het middel :

Overwegende dat de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten met het oog op de bescherming van het handelsfonds en de wet van 29 juni 1955 die ze wijzigt niet van toepassing zijn op alle handelshuurovereenkomsten ; dat die wetten slechts van het gemeen recht afwijken met betrekking tot de kleinhandelaars en de

ambachtslieden die rechtstreeks in contact staan met het publiek ;

Overwegende dat uit de parlementaire voorbereiding en uit het opschrift zelf van de wet van 30 april 1951 volgt, dat de wetgever enkel de handelszaak heeft willen beschermen ;

Overwegende dat de wet van 29 juni 1955 hetzelfde doel nastreeft ;

Overwegende dat door aan de huurder, die een handelspand geheel of gedeeltelijk heeft onderverhuurd, het recht toe te kennen de vergoeding wegens uitzetting te eisen als bedoeld in artikel 16, IV, vervat in de wet van 30 april 1951, zelfs wanneer deze huurder geen enkele handelszaak in hetzelfde pand exploiteert, artikel 1 van de wet van 29 juni 1955 enkel de belangen van de handeldrijvende onderhuurder op het oog heeft gehad ;

Overwegende dat, ingeval de niet-hernieuwing van de huur niet het verlies van de handelszaak ten gevolge heeft, de vergoeding wegens uitzetting geen reden van bestaan heeft ; dat hieruit volgt dat, in dit geval, de onderhuurder deze vergoeding niet van de hoofdhuurder en deze laatste ze niet van de eigenaar van het verhuurde pand kan vorderen ;

Overwegende dat het vonnis vaststelt : 1° dat de Brouwerij «Haecht» geen eigenares of huurster was van de in het pand geëxploiteerde handelszaak ; 2° dat ten gevolge van de overeenkomsten tussen, enerzijds, eiser en een concurrerende brouwerij en, anderzijds, deze brouwerij en de tweede verweerster, aan deze laatste, niettegenstaande de niet-hernieuwing van de oorspronkelijke huur, de door haar geëxploiteerde handelszaak niet werd ontnomen ;

Dat het vonnis, door niettemin te beslissen dat de verweersters recht hadden op een vergoeding wegens uitzetting, de bestaansredenen van een dergelijke vergoeding mist en, dientengevolge, de in het middel vermelde artikelen 16, IV, van de wet van 30 april 1951 en 1, 1°, 3° en 6°, van de wet van 29 juni 1955 schendt ;

Dat dit middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis, behalve in zover het de door de verweersters ingestelde hogere beroepen ontvangt ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat hierover door de feitenrechter worde beslist ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Rechtbank van eerste aanleg te Verviers, zitting houdende in hoger beroep.

NOOT. — Zie Cass., 8 februari 1968 (Arr. Cass. 1968, 756 ; Pas. 1968, I, 708 ; J.T. 1969, 583, met noot van Marcel Vercruyssen) : Wanneer de onderhuurder eigenaar is van de in het gehuurde pand geëxploiteerde handelszaak, kan de hoofdhuurder de hernieuwing van de huur vragen en, in principe, bij weigering van de verhuurder op grond van art. 16, IV, de bij dit artikel bedoelde vergoeding eisen ; maar wanneer ingevolge een akkoord tussen de verhuurder, eigenaar van het pand, en de onderhuurder, eigenaar van de handelszaak, deze de exploitatie van de handelszaak mag voortzetten, is geen vergoeding wegens uitzetting verschuldigd.

Zie nog : Cass., 24 maart 1966 en 25 maart 1966 in R.W. 1966-67 ; 389 en 391 ; noot Tschoffen bij Rb. Luik, 16 juni 1967, J.T., 1967, 723.

Verg. A.P.R. Handelshuur (door Ach. Pauwels, 2e herwerkte druk), nrs. 396 tot 401.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 1 december 1970.

Wvd. voorzitter : M. J. Rutsaert (verslaggever).
 Raadsheren : MM. G. Hallemaert, A. de Vreese,
 J. Gerniers en M. Châtel.
 Advocaat-generaal : M. A. Colard.
 Advocaat : Mr. Diercxsens.

Verkeer. — Voorrang. — Voorranghebbende bestuurder die zijn voertuig tot stilstand heeft gebracht en het daarna opnieuw in beweging brengt. — Verlies van voorrang. — Voorwaarde.

De bestuurder die de voorrang geniet, verliest slechts het voordeel van die voorrang door stil te staan en zijn voertuig opnieuw in beweging te brengen, indien dit manoeuvre door een andere bestuurder kan gezien worden. Het is niet vereist dat de andere bestuurder het stilstaan gezien heeft.

N.V. Het Belgische Verhaal t./ De Bruyn en N.V. Signa.

Gelet op het bestreden vonnis, op 9 februari 1970 in hoger beroep gewezen door de Correctionele rechtbank te Antwerpen ;

Overwegende dat, in zover de voorzieningen gericht zijn tegen de beslissing op de strafvordering, zij alleen ontvankelijk zijn in zover het vonnis de eiseressen veroordeelt in de kosten van de openbare partij in hoger beroep ;

Over het middel afgeleid uit de schending van artikel 17 van het koninklijk besluit van 14 maart 1968 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer,

doordat het bestreden vonnis de beklagde heeft vrijgesproken op grond van de overweging dat de bestuurder die de voorrang verschuldigd was de stilstand van het voertuig van de beklagde niet heeft gezien,

terwijl de voorranghebbende bestuurder een manoeuvre uitvoert wanneer hij na stilstand zijn wagen terug in beweging brengt, zodat hij verplicht is de andere bestuurders te laten voorgaan, ongeacht of deze laatsten de stilstand al dan niet hebben opgemerkt ;

Overwegende dat verweerder De Bruyn vervolgd werd wegens inbreuk op artikel 17 van het wegverkeersreglement om, bestuurder zijnde die een manoeuvre wil uitvoeren, verzuimd te hebben de andere bestuurders te laten voorgaan ; dat hij door de eerste rechter werd vrijgesproken op grond van de overweging dat de getuige Houtteman, aangestelde van de tweede eiseres, ter terechtzitting duidelijk heeft verklaard beklagde niet te hebben zien stilstaan ter hoogte van het kruispunt ; dat de correctionele rechtbank in hoger beroep, voornoemde eveneens heeft vrijgesproken om de redenen dat hij de voorrang genoot en de motieven van de eerste rechter moesten bijgetreden worden ;

Overwegende dat de bestuurder die de voorrang geniet, het voordeel van die voorrang slechts verliest door stil te staan en zijn voertuig opnieuw in beweging te brengen, indien dit manoeuvre door een ander bestuurder kan gezien worden ; dat niet vereist wordt dat de andere bestuurder het stilstaan zou gezien hebben ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis, in zover het de eisers veroordeeld heeft ieder in de helft van de kosten van de strafvordering in hoger beroep en in zover het uitspraak gedaan heeft op burgerlijk gebied ;

Beveelt dat melding van dit arrest zal gemaakt worden op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;
 Houdt de kosten aan om erover beslist te worden door de rechter in feitelijke aanleg ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Correctionele rechtbank te Mechelen, zetelende in hoger beroep.

NOOT. — Zie nog Cass., 27 april 1970, R.W. 1970-71, 1189 ; 9 juni 1970, ib. 697, met noot H. Persoons ; 22 juni 1970, ib. 699, met noot.

RAAD VAN STATE

7° Kamer. — 7 april 1971.

Voorzitter : M. Declaire.
 Staatsraden : M.M. Smolders en Vermeulen.
 Substituut-Auditeur-Generaal : M. De Pover.

Rijkspersoneel. — Examens en Vergelijkende examens.

Het examen voor recruterings van een eerste reeks van technici voor informatieverwerking wordt ten hoogste tweemaal ingericht, dit op grond van art. 3 van het K.B. van 25 juli 1967.

De rangschikkingsregelen die in dit artikel zijn vastgesteld moeten examen per examen worden toegepast. Wanneer het tweede examen het karakter heeft van een herkansingsexamen, moeten de geslaagden van het tweede examen na de geslaagden van het eerste examen worden geklasseerd. Wanneer integendeel ieder examen als een onderdeel van twee werpingen moet worden beschouwd, moeten de benoemingen examen na examen geschieden, ten belope van het aantal trekkingen, dat de inzet van ieder afzonderlijk examen uitmaakt, en uiteraard dan ook met in acht neming van het klassement van de geslaagden, opgesteld examen per examen. Het gaat hier om vanzelfsprekende beginselen, die gelden ook al worden zij niet uitdrukkelijk in een recruteringsreglement vermeld.

Waar art. 3 van het K.B. van 25 juli 1967 bepaalt dat de laureaten bij gelijk aantal punten onderling worden geschift volgens de bepalingen die gelden voor de rangschikking van het rijkspersoneel, bedoelt het dat er personeelsleden van niveau 2 voorrang hebben op de personeelsleden van niveau 3, zelfs als deze laatsten in hun niveau gunstiger geklasseerd zijn dan eerstgenoemden in één der vijf categorieën bepaald in het K.B. van 1 juni 1964.

Een annulatieberoep bij de Raad van State is slechts ontvankelijk indien de verzoeker vooraf gebruik heeft gemaakt van alle georganiseerde juridictionele of administratieve beroepen, waarover een wet of een reglement hem ten aanzien van de bestreden beslissing, de beschikking geeft. Daarbij gaat het evenwel om echte beroepen tegen uitvoerbare administratieve beslissingen en niet om bezwaren die in een voorbereidende fase van een administratieve procedure tegen adviezen of voorstellen kunnen worden ingebracht.

Het feit dat een kandidaat geen bezwaarschrift tegen het voorstel tot bevordering van een andere kandidaat heeft ingediend, doet niet zijn recht vervallen om tegen de bevordering van deze laatste bij wijze van een annulatieberoep op te komen.

D'Hondt t./ Belgische Staat
 (Vice-Eerste Minister en Minister van Economische Zaken)

(Arrest nr. 14.657).

Gehoord het gedeeltelijk afwijkend advies van de heer De Pover, substituut-auditeur-generaal ;

Gelet op artikel 25 van de wet van 23 december 1946, gewijzigd door de wet van 15 april 1958 ;

Overwegende dat het beroep strekt tot gedeeltelijke vernietiging van een besluit van de Minister van Economische Zaken van 15 januari 1969, meer bepaald voor zover speciaal operateur mechanograaf Temmerman en opsteller Emile Clauw door dat besluit worden benoemd tot technicus voor de informatieverwerking bij het N.I.S. met ingang op 1 december 1968 ;

A. Over de toedracht van de zaak.

Overwegende dat een koninklijk besluit van 25 juli 1967 een bijzondere regeling heeft vastgesteld om een eerste reeks van technici voor informatieverwerking bij het N.I.S. te recrutereren ; dat die regeling erin bestond een bijzonder vergelijkend examen in te richten waaraan alleen mochten deelnemen de personeelsleden van het N.I.S. die op 1 juli 1966 « de graad voeren » van opsteller, technische beambte mechanograaf, hoofdoperateur mechanograaf of speciaal operateur mechanograaf, dit zijn personeelsleden zowel van het 3e als van het 2e niveau ; dat artikel 3 van voormeld koninklijk besluit van 25 juli 1967 luidt als volgt :

« Artikel 3. Het examen wordt ten hoogste tweemaal ingericht. De toewijzing van de betrekkingen tot beloop van het in het eerste kader vermelde aantal betrekkingen (nl. negen betrekkingen) geschiedt in volgende orde :

1° voorrang aan de personeelsleden die op de dag van de inwerkingtreding van dit besluit gedurende minstens vijf jaar hebben geprogrammeerd ;

2° de overige personeelsleden.

De in het voorgaand lid, 1° en 2°, bedoelde geslaagde personeelsleden worden onderling verder geschift (sont ensuite départagés entre eux) volgens de punten bekomen bij het examen, bij gelijk aantal punten volgens de bepalingen die gelden voor de rangschikking van het rijkspersoneel » ;

Overwegende dat het bestuur volgens de memorie van antwoord een eerste examen inrichtte op 2 mei 1968 ; dat verzoeker voor dat examen slaagde met 13 punten op 20 op gelijke hoogte met E. Clauw ; dat Temmerman evenwel zakte ; dat het bestuur het tweede examen ongeveer een maand later, d.i. op 4 juni 1968, liet doorgaan en dat Temmerman voor dat tweede examen slaagde met 13,5 punten op 20 ; dat de personeelsleden die voor een van beide examens geslaagd waren en die nadien effectief voor een van de negen te begeven betrekkingen van technicus voor de informatieverwerking solliciteerden, door het bestuur met toepassing van het hiervoor aangehaalde artikel 3, tweede en derde lid, werden gerangschikt, met dien verstande dat de geslaagden van de twee examens dooreen op één enkele lijst werden gebracht ; dat Temmerman op die enige lijst 7e werd geklasseerd en E. Clauw 9e, terwijl verzoeker juist afviel ; dat het ten dele bestreden ministerieel besluit van 15 juni 1969, op grond van de door het bestuur bepaalde orde, de verschillende gegadigde personeelsleden tot technicus van de informatieverwerking bij het N.I.S. heeft benoemd ;

B. Ten aanzien van de benoeming van Temmerman.

Overwegende dat verzoeker de benoeming van Temmerman onrechtmatig acht, eensdeels omdat Temmerman, ook al heeft hij 13,5 punten en verzoeker slechts 13 punten behaald, die punten in het tweede examen behaalde en verzoeker zijn punten in het eerste en, anderdeels, omdat de geslaagden van een eerste examen uiteraard voorrang hebben op de geslaagden van een tweede examen ;

Overwegende dat de rangschikkingsregelen die in het hoger omschreven artikel 3 zijn vastgesteld, examen per examen moeten worden toegepast ; dat wanneer het tweede examen het karakter heeft van een herkansingsexamen, de geslaagden van het tweede examen na de geslaagden van het eerste examen moeten worden geklasseerd ; dat wanneer integendeel ieder examen als een onderdeel van twee aparte wervingen moet worden beschouwd, de benoemingen examen na examen moeten geschieden ten belope van het aantal betrekkingen, dat de inzet van ieder afzonderlijk examen uitmaakt, en uiteraard dan ook met inachtneming van het klassement van de geslaagden opgesteld examen per examen ; dat het hier om vanzelfsprekende beginselen gaat, die gelden ook al worden zij niet uitdrukkelijk in een recruteringsreglement vermeld : dat een andere wijze om een zodanig recruteringsreglement uit te leggen en toe te passen onverenigbaar is met het beginsel dat examinandi gelijke kansen moeten hebben, en zulke interpretatie om die reden moet worden verworpen ; dat verzoekers middel gegrond is en Temmerman werd benoemd met schending van de voorrang die verzoeker op Temmerman had ;

C. Ten aanzien van de benoeming van Emile Clauw.

Overwegende dat de tegenpartij aanvoert dat het beroep niet ontvankelijk is voor zover het gericht is tegen de benoeming van E. Clauw ; dat de tegenpartij haar exceptie steunt op het feit dat verzoeker geen bezwaar heeft ingeleid tegen het voorstel tot bevordering van E. Clauw, ofschoon dat voorstel aan verzoeker ter kennis werd gebracht en de indiening van een bezwaarschrift wordt mogelijk gemaakt door artikel 26, § 3, van het koninklijk besluit van 7 augustus 1939 betreffende de beoordeling en de loopbaan van het rijkspersoneel, zoals dit werd gewijzigd bij koninklijk besluit van 16 maart 1964 ;

Overwegende dat een annulatieberoep bij de Raad van State slechts ontvankelijk is indien de verzoeker vooraf gebruik heeft gemaakt van alle georganiseerde jurisdictionele of administratieve beroepen waarover een wet of een reglement hem ten aanzien van de bestreden beslissing de beschikking geeft : dat het daarbij evenwel gaat om echte beroepen tegen uitvoerbare administratieve beslissingen en niet om bezwaren die in een voorbereidende fase van een administratieve procedure tegen adviezen of voorstellen kunnen worden ingebracht ; dat het feit dat verzoeker geen bezwaarschrift tegen het voorstel tot bevordering van E. Clauw heeft ingediend, zijn recht om tegen de bevordering van E. Clauw bij wijze van een annulatieberoep op te komen, niet heeft doen vervallen ; dat het beroep tegen de bevordering van E. Clauw ontvankelijk is ;

Overwegende dat verzoeker tegen de benoeming van E. Clauw aanvoert dat die ambtenaar, die evenveel punten behaalde bij het eerste examen als verzoeker, ten onrechte voor verzoeker werd gerangschikt ; dat verzoeker stelt dat hij voor E. Clauw moet worden geklasseerd omdat deze volgens de regelen van het koninklijk besluit van 1 juni 1964 tot regeling van de anciënniteit en de rangschikking der rijksambtenaren slechts in de 3e van de 5 categorieën thuishoort, terwijl verzoeker in de 2e categorie is opgenomen ;

Overwegende dat de tegenpartij tegen die opvatting terecht aanvoert : 1) dat de voorschriften waarop verzoeker zich beroept, de rangschikking regelen van personeelsleden van hetzelfde niveau, 2) dat ambtenaren van een hoger niveau uiteraard gerangschikt zijn vóór ambtenaren van een lager niveau, 3) dat E. Clauw behoort tot niveau 2 en om die reden gerangschikt is voor verzoeker, die behoort tot niveau 3, ook al wordt verzoeker in zijn niveau gunstiger geklasseerd dan E. Clauw in het zijne ; dat verzoekers middel niet opgaat,

Besluit :

Artikel 1. — Het besluit van de Minister van Economische Zaken van 15 januari 1969 is ten dele vernietigd, meer bepaald voor zover dat besluit Temmerman tot technicus voor de informatieverwerking bij het N.I.S. benoemt.

Artikel 2. — Het beroep is voor het overige verworpen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

10e Kamer. — 13 november 1970.

Voorzitter : Baron de la Vallée Poussin.

Raadsheren : MM. Screvens en Vroomans.

Advocaten : Mrs. Calloud de Fauteur en P. Vandenbergh.

Schenking. — Vermomde schenking. — Aanvaarding.

De aanvaarding van een vermomde schenking kan stilzwijgend geschieden en geschiedt zelfs normaal op die wijze.

De aanvaarding van een bij wijze van schuldbekentenis gedane schenking vloeit voort uit het feit dat de begiftigde tijdens het leven van de schenker in het bezit van de schuldbekentenis gesteld werd en ze bewaard heeft.

Parton t./ Vanderzeypen.

Overwegende dat het hoger beroep regelmatig is naar vorm en tijd ; dat het incidenteel beroep insgelijks naar behoren tussengekomen is ;

Overwegende dat het bestreden vonnis een nauwkeurige omschrijving verstrekt van de feitelijke omstandigheden van de zaak alsmede van de doelstelling van de door geïntimeerde ingestelde hoofdeis en van de wederreis van appellanten ;

Op de hoofdeis :

Overwegende dat appellanten aannemen dat de schuldbekentenis dd. 14 januari 1959 een vermomde schenking uitmaakt ; dat zij nochtans beweren dat — alhoewel dergelijke schenking door de begiftigde stilzwijgend kan worden aanvaard — het ter zake niet bewezen is dat geïntimeerde de gift tijdens het leven van de de cujus aanvaard heeft ;

Overwegende dat deze aanneming, zoals door de eerste rechter bepaald, uit de bestanddelen van de zaak en namelijk uit het feit dat geïntimeerde tijdens het leven van de de cujus in het bezit gesteld werd van de schuldbekentenis en ze bewaard heeft, voortvloeit ;

Overwegende dat appellanten tevergeefs betwisten dat deze omstandigheid volstaat om de aanneming te bewijzen en beweren dat « geïntimeerde had moeten laten weten aan de schenker dat hij deze gift aanvaardde met al de verplichtingen welke uit deze gift voor hem konden voortvloeien » ;

Dat een stilzwijgende aanneming volstaat en zelfs normaal voorkomt inzake vermomde schenkingen, zoals zij het in het begin van hun conclusies aanvaardden ; dat appellanten eveneens tevergeefs artikels 953 en volgende Burgerlijk Wetboek inroepen ; dat de de cujus in geval van niet-eerbiediging van zijn verplichtingen door de begiftigde ten minste steeds de mogelijkheid had de schenking uitdrukkelijk te herroepen ; dat de door appellanten uiteengezette toestand het gevolg van de vermomde schenking zelf is en geen verband houdt met de aanneming daarvan ; dat de verplichtingen die de begiftigde ten overstaan van

de gever heeft niet beletten dat de aanneming stilzwijgend mag gebeuren ; dat het beste bewijs van zulke aanneming het ontvangen en het bewaren van het bewijs van de schenking — ter zake de schuldbekentenis — is ;

Overwegende dat het in de schuldbekentenis dd. 14 januari 1959 uitdrukkelijk vermeld is dat de intresten aan 6% verschuldigd zijn ; dat geïntimeerde de intresten vanaf 14 januari 1960, hetzij 65.000,—Fr, met de hoofdsom in zijn dagvaarding van 22 mei 1964 gevorderd heeft ; dat hij eveneens de overeengekomen intresten aan 6% tot de datum van de werkelijke betaling eist ;

Overwegende dat deze eis dient ingewilligd te worden ; dat de de cujus deze intresten in de akte van schuldbekentenis, waarvan het niet meer betwist wordt dat ze een vermomde schenking uitmaakt, voorzien heeft en hierdoor de wil uitgedrukt heeft dat de schenking — die aangenomen werd zoals hierboven bepaald — zich tot deze intresten zou uitbreiden ;

Op de tegeneis :

Overwegende dat geïntimeerde bekend dat hij op 1 januari 1952 van de de cujus 25.000 Fr in lening ontvangen heeft ; dat hij beweert dat hij dit bedrag aan de de cujus terugbetaald heeft ; dat hij er nochtans het bewijs niet van voorbrengt ;

Dat het niet opgaat te beweren dat de de cujus hem na de beweerde terugbetaling de schuldbekentenis niet teruggegeven heeft onder voorwendsel dat hij ze niet terugvond ; dat het aan geïntimeerde in zulk geval eenvoudig behoorde een ontvangstbewijs te eisen ;

Overwegende dat de eerste rechter terecht, bij oordeelkundige overwegingen die het Hof overneemt en waartegen geen doelmatige opwerpingen werden gedaan, beslist heeft dat er op 1 september 1952 twee leningen van 25.000 Fr door de de cujus aan geïntimeerde gedaan werden en deze laatste veroordeeld heeft ze, met de intresten aan 6%, te rekenen vanaf de laatste vijf jaren die de eis voorafgingen, te betalen.

Om deze redenen,**Het Hof,**

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 ;
Ontvangt het hoger beroep en het incidenteel beroep ;

Bevestigt het bestreden vonnis met deze enkele wijziging dat het bedrag van 250.000 Fr, vermeerderd met de gerechtelijke intresten vanaf de inleiding van de zaak, welk appellanten aan geïntimeerde veroordeeld werden te betalen, op driehonderd vijftienduizend frank (315.000 Fr) vermeerderd met de intresten aan 6% 's jaars op 250.000 Fr vanaf 22 mei 1964 tot de datum van de betaling, gebracht wordt ;

Verwijst appellanten in de kosten van beroep.

HOF VAN BEROEP TE GENT

3e Kamer. — 7 oktober 1971.

Voorzitter : M. van Malleghem.

Raadsheren : MM. Verhegge en Dujardin.

Eerste advocaat-generaal : M. Vanhoudt.

Advocaten : Mrs. Versteede, Debra en Carre loco
Delobel.

Schade en schadeloosstelling. — Blijvende aantasting van fysieke integriteit zonder loonverlies. — Materiële en morele schade.

Het slachtoffer van een ongeval, thans 29 jaar, dat een blijvende invaliditeit van 20% heeft opgelopen, maar

tengevolge daarvan geen verlies lijdt op zijn brutoloon van 120.000 fr. per jaar, lijdt niettemin wegens de aantasting van zijn fysieke integriteit een materiële schade, die ex aequo et bono mag geraamd worden op 425.000 fr. voor de periode van zijn lucratieve levensduur en op 20.000 fr. voor de daarop volgende periode. Er bestaat geen reden om de materiële en de morele schade te vergoeden door de toekenning van een enkele geldsom. De morele schade mag op 150.000 fr. begroot worden.

Debreuck t./ Vanbrabant en Devolder.

Overwegende dat Vanbrabant George en Devolder Marcel tijdig en in rechtsgeldige vorm hoger beroep hebben ingesteld ;

Dat het incidenteel beroep ingesteld door Debreuck Jacques eveneens ontvankelijk is ;

Gelet op het vonnis op tegenspraak gewezen door de correctionele rechtbank te Veurne op 16.6.1967 waardoor Vanbrabant George veroordeeld werd op strafrechtelijk gebied wegens het onopzettelijk toebrengen van verwondingen aan Debreuck Jacques, te Zarren op 6.2.1967, en op civielrechtelijk gebied solidair met Devolder Marcel om aan het slachtoffer een provisionele vergoeding te betalen van 75.000 fr., terwijl een gerechtsdeskundige werd aangesteld om de rechtbank voor te lichten over de omvang van de schade aan de personenwagen van Debreuck Jacques, en een justitiearts, dokter de Clippele te Oostduinkerke werd aangesteld om verslag uit te brengen over de verwondingen door het slachtoffer opgelopen en hun schade-lijke gevolgen ;

Gelet op het arrest op 21 maart 1968 op tegenspraak door dit hof uitgesproken, waarbij het hoger vermeld vonnis werd bevestigd, doch de toegekende provisionele vergoeding op 135.000 fr. in hoofdsom werd gebracht ;

Gelet op de verslagen van de twee hoger vermelde gerechtsdeskundigen, op de besluiten en op de stukken door de partijen neergelegd ;

1. Overwegende dat de partijen de beschikkingen van het vonnis van 26 februari 1971 van de correctionele rechtbank te Veurne aanvaarden waar het uitspraak doet over de eisen van Debreuck betreffende de posten « materiële uitgaven » : 36.465 fr. en de vergoeding van de morele schade wegens tijdelijke werkonbekwaamheid : 45.523 fr. in hoofdsom ;

2. Dat het hoger beroep door Vanbrabant en Devolder ingesteld de beslissing over de overige schadeposten betreft, terwijl het incidenteel beroep van Debreuck beperkt is tot dit deel van het aangevochten vonnis dat statueert over de eis wegens postlucratieve schade en over de interessen op de hoofdsommen ;

3. Vermogensschade tengevolge van de blijvende gedeeltelijke werkongeschiktheid :

Overwegende dat de consolidatie van de verwondingen opgelopen door Debreuck ingetreden is op 27 juli 1969 met een bestendige werkongeschiktheid van 20% ;

dat het slachtoffer geboren werd op 26.1.1942 ;

dat het op het tijdstip van het ongeval een niet betwist brutoloon genoot van ongeveer 120.000 fr./jaar ;

dat het niet ontkent dat, zoals de appellanten in hoofdorde het in hun besluiten voorhouden, het sedert de consolidatie geen loonverlies heeft geleden tengevolge van zijn blijvende invaliditeit ;

dat dit nochtans niet wegneemt dat het slachtoffer tengevolge van deze blijvende aantasting van zijn fysieke integriteit grotere inspanningen heeft moeten doen, en in de toekomst nog zal moeten doen om hetzelfde loon te ver-

dienen als datgene dat het zou verdiend hebben en zou verdienen indien het niet behept was met deze invaliditeit, terwijl zijn economische waarde op de arbeidsmarkt verminderd is ;

dat het slachtoffer derhalve een materiële schade lijdt welke moet worden vergoed ;

dat er geen gronden zijn om de morele en de materiële schade veroorzaakt door de blijvende aantasting van de fysieke integriteit te zamen te vergoeden door de toekenning van een enkele geldsom ;

dat deze begroting derhalve ex aequo et bono dient te geschieden ;

dat er geen gronden zijn om de morele en de materiële schade veroorzaakt door de blijvende aantasting van de fysieke integriteit te zamen te vergoeden door de toekenning van een enkele geldsom ;

dat de materiële schade welke het slachtoffer lijdt tijdens de periode van lucratieve levensduur zal vergoed worden door de toekenning van een bedrag van 425.000 frank in hoofdsom ;

Overwegende dat gelet op het beroep van het slachtoffer, beenhouwer, mag aangenomen worden dat hij postlucratief tengevolge van zijn bestendige werkongeschiktheid, een geringe vermogensschade zal lijden, welke echter niet mathematisch kan worden begroot, en gelet op de vermoedelijke post-lucratieve levensduur van het slachtoffer, 5 jaar, zal vergoed zijn door de toekenning van een bedrag ex aequo et bono op 20.000 frank vastgesteld ;

Overwegende dat bij de vaststelling van de twee laatstvermelde schadebedragen rekening gehouden wordt met de vervroegde uitbetaling van dit deel van de vergoeding welke de schade herstelt welke het slachtoffer vanaf de datum van dit arrest lijdt ;

4. Morele schade door het slachtoffer geleden in de periode van tijdelijke werkonbekwaamheid :

Overwegende dat de eerste rechter dit schadebedrag oordeelkundig op 75.000 frank in hoofdsom heeft bepaald, gelet op de ernst van de opgelopen verwondingen, de pijnen welke het slachtoffer tengevolge ervan en van de geneeskundige en heelkundige behandelingen heeft geleden, de duur en de graden van de tijdelijke werkongeschiktheid ;

5. Morele schade van het slachtoffer ingevolge de blijvende werkongeschiktheid :

Overwegende dat de begroting van dit schadebedrag door de eerste rechter hier eveneens dient te worden bijgetreden : 150.000 frank in hoofdsom, gelet op de lange vermoedelijke levensduur van het slachtoffer, de graad van de bestendige aantasting van zijn fysieke integriteit en het gevoelen van vermindering van levensvreugde welke ze voor gevolg heeft ;

CORRECTIONELE RECHTBANK TE KORTRIJK
(rechtsprekende in hoger beroep van politievonnissen)

11 december 1970

Voorzitter : M. J. Kerkhove.

Rechters : M.M. Decuypere en Spotbeen.

Openbaar ministerie : M. Denecker, substituut-procureur des Konings.

Advocaat : Mr. N. Dumolein (Ieper).

1. Dronkenschap (openbare). — Bewijs. — Niet afhankelijk van ademtest of bloedproef.

2. Verkeer. — Stoot- of handkar. — Voertuig. — Sturen in staat van dronkenschap op openbare weg strafbaar op grond van de wet op de politie over het wegverkeer.

1. *De bewijsvoering van de openbare dronkenschap wordt niet afhankelijk gesteld van een ademtest of van een bloedproef; de toestand van dronkenschap kan voldoende blijken uit de bevindingen van de verbaliserende agenten, de houding van de verdachte en de verklaringen van de getuigen.*

2. *In verband met de bepaling van het artikel 2-8°, van het algemeen verkeersreglement (K.B. van 14 maart 1968), dient een stoot- of handkar als een voertuig te worden beschouwd.*

Het sturen in staat van dronkenschap van zodanig voertuig op de openbare weg is derhalve strafbaar op grond van de bepalingen van de wet op de politie over het wegverkeer.

Openbaar ministerie t./ Herman Willy.

Ten einde terecht te staan ter zake van het hoger beroep door beklagde ingesteld tegen het vonnis gewezen door de Politierichtbank te Ieper op 19 november 1968, op dagvaarding wegens: te Ieper, de 12 augustus 1968:

a) In een openbare plaats, in staat van dronkenschap bevonden te zijn geweest (art. 1, § 1 en 14, der Besluitwet dd. 14 november 1939);

b) Op een openbare plaats, een voertuig, namelijk een handkarretje, te hebben bestuurd terwijl hij verkeerde in staat van dronkenschap of in een soortgelijke staat tengevolge van het gebruik van verdovende of hallucinatieverwekkende middelen, het misdrijf aan het persoonlijk toedoen van de dader te wijten zijnde (art. 28, 35 en 38, § 1, der wet betreffende de politie over het wegverkeer);

Beklaagde zich in staat van nieuwe herhaling bevindende, na door vonnis dat kracht van gewijsde verkregen heeft, uitgesproken dd. 2 december 1965 door de Correctionele Rechtbank te Ieper, uit hoofde van een tweede veroordeling met toepassing van art. 35, de bepalingen binnen de drie jaar opnieuw overtreden te hebben;

Gezien het vonnis van de Politierichtbank, 2e kanton, te Ieper in datum van 19 november 1968, waarbij Herman Willy veroordeeld werd wegens de samengevoegde feiten a) en b) tot een hoofdgevangenisstraf van 15 dagen en een geldboete van 400 fr., vermeerderd met 190 deciem, aldus gebracht op 8.000 fr., of een vervangende gevangenisstraf van drie maanden en vervallen verklaard werd van het recht een stootkar te besturen gedurende een termijn van twee maanden. Hij werd veroordeeld tot de helft der proceskosten, begroot voor het geheel op 100 fr. met de proceskosten van 300 fr. ten zijnen laste alleen. Tegen voornoemd vonnis werd hoger beroep aangetekend door Herman Willy op 25 november 1968 en door het Openbaar ministerie op 26 november 1968;

Gezien het vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg te Ieper, zetelend in graad van hoger beroep, in datum van 16 januari 1969, waarbij het bestreden vonnis teniet gedaan werd wat de feiten a) en b) betreft, de vervallenverklaring en de kosten en Herman Willy: 1° veroordeeld werd wegens het feit a) tot een geldboete van 25 fr., vermeerderd met 190 deciem, aldus gebracht op 500 fr., en tot één derde der proceskosten van beide aanleggen, één derde van de kosten ten laste blijvende van de Staat; 2° verzonden werd van de vervolging voor wat het feit b) betreft en gezegd

werd dat er geen aanleiding bestaat welkdanig verval van het recht tot besturen uit te spreken. Het bestreden vonnis werd voor het overige bevestigd;

Tegen dit vonnis werd hoger beroep in cassatie aangekend op 22 januari 1969 door de heer procureur des Konings te Ieper;

Gezien het arrest van het Hof van Cassatie dd. 11 juni 1969, waarbij het bestreden vonnis vernietigd werd in zover het uitspraak gedaan heeft over de feiten a) en b) ten laste van elser en één derde van de kosten ten laste van de Staat heeft gelegd en de voorziening voor het overige verworpen werd;

De aldus beperkte zaak werd naar de Correctionele Rechtbank te Veurne, zetelend in graad van hoger beroep, verzonden;

Gezien het vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg te Veurne, zetelend in graad van hoger beroep, dd. 28 oktober 1969, waarbij het bestreden vonnis teniet gedaan werd en Herman Willy wegens de samengevoegde feiten a) en b) veroordeeld werd tot een hoofdgevangenisstraf van één maand, met uitstel van twee jaar, en een geldboete van 400 fr. vermeerderd met 190 deciem, aldus gebracht op 8.000 fr., of een vervangende gevangenisstraf van drie maanden en tot de kosten, begroot op 708 fr., daarin niet begrepen de kosten welke ingevolge het vonnis van de Correctionele rechtbank te Ieper, zetelend in graad van hoger beroep, dd. 16 januari 1969, ten laste gelegd werden van de beklagde Debout Monique en deze welke ingevolge het arrest van het Hof van Cassatie dd. 11 juni 1969 ten laste gelaten werden van de Staat; bij voornoemd vonnis werd gezegd dat er geen aanleiding toe bestaat het verval van het recht een voertuig te besturen tegen Herman Willy uit te spreken;

Tegen dit vonnis werd hoger beroep in cassatie aangetekend door Herman Willy op 6 november 1969;

Gezien het arrest van het Hof van Cassatie te Brussel in datum van 22 juli 1970, waarbij het bestreden vonnis vernietigd werd en de kosten ten laste van de Staat werden gelegd en de zaak naar de Correctionele rechtbank te Kortrijk, zetelend in graad van hoger beroep, verwezen werd.

Gehoord.....

En na beraadslaagd te hebben;

De rechtbank, met eenparigheid van stemmen:

Gezien de artikelen 40, 65 van het Strafwetboek; art. 1, § 1 en 14 B.W., 14-11-1939; 28, 35, 36, 38, § 1, wet 16-3-1968; 1 wet 5-3-1952 gew. door wet 22-12-1969; 8/1°, 14, wet 29-6-1964; K.B. 29-8-1964; 2, 12, 14 wet 15-6-1935; 172, 174, 182, 184, 189, 190, 194, 211bis van het Wetboek van Strafvordering aangeduid ter zitting voor de heer voorzitter);

Aangezien het hoger beroep, regelmatig in de vorm, binnen de wettelijke termijn werd ingesteld;

Ontvangt het hoger beroep en rechtdoende ten gronde:

Overwegende dat gedaagde Herman, in besluiten, opmerkt dat de dagvaarding ten onrechte aanstipt dat het vonnis d.d. 16 januari 1969 van de Correctionele Rechtbank te Ieper, zetelend in hoger beroep, de uitspraak d.d. 19 november 1968 van de Politierichtbank te Ieper bevestigd; dat die opmerking gegrond is en er dient gelezen dat het vonnis d.d. 16 januari 1969 van de Rechtbank van eerste aanleg te Ieper, zetelend in graad van hoger beroep, het bestreden vonnis dd. 19 november 1968 van de Politierichtbank te Ieper te niet doet wat betreft de feiten A) en B), de vervallen verklaring en de kosten;

Dat gedaagde op de aldus gewijzigde dagvaarding zijn verweer heeft voorgedragen;

Verjaring:

Overwegende dat het feit voor gedaagde een voertuig

te besturen op de openbare weg, in staat van dronkenschap, twee misdrijven daarstelt (openbare dronkenschap en sturen van een voertuig in staat van dronkenschap)

Dat de verjaringstermijn dezer misdrijven verschillend is ;

Dat, in casu, de verjaringstermijn betreffende het misdrijf dat de zwaarste straf voorziet dient toegepast, zij deze van één jaar (art. 68 der wet ; cfr. Cass. 23.10.1950, Pas. 1951 blz 93) ;

Overwegende dat de feiten zich hebben voorgedaan op 12 augustus 1968 ;

Dat de verjaringstermijn van de publieke vordering opgeschorpt werd tijdens de instantie in Cassatie (van 22 januari 1969 tot 11 juni 1969) en gestuit werd door het vonnis d.d. 28.10.1969 van de Rechtbank van eerste aanleg te Veurne, zetelend in graad van hoger beroep ;

Dat de verjaring verder nog geschorpt werd tijdens de instantie in Cassatie (van 6-11-1969 tot 22-7-1970) ;

Overwegende aldus dat de publieke vordering niet verjaard is ;

Betreffende de betichting A. — (Openbare dronkenschap) :

Overwegende dat Herman Willy deze telastlegging betwist ;

Dat, naar zijn oordeel, de uitspraak van de verbalisant omtrent de toestand waarin hij zich bevond op het ogenblik der feiten enkel een subjectief element uitmaakt, door geen enkel positief en objectief gegeven (ademtest, bloedproef) bevestigd ;

Dat de beweerdte wartaal aan een spraakgebrek en het waggelen aan pijnlijke voeten te wijten is ;

Dat, bij reële dronkenschap, de verbalisanten hem verbod zouden opgelegd hebben zijn voertuig nog te besturen ;

Overwegende dat de verbalisanten vaststelden (cfr. P.V. d.d. 12.8.1968 der Rijkswacht Ieper) dat Herman Willy, in de Bruggesteenweg een stootkar besturend, waarop een kind lag, zich onder den invloed van den drank bevond : hij waggelde op de benen en sprak wartaal ; zijn adem verspreidde een hevige alcoholgeur ;

Dat de verbalisanten aanstippen dat zij, om gebeurlijke ongevallen te voorkomen, Herman Willy, die langs een kanaal moest gaan, tot aan zijn huis vergezelden ;

Dat niet kan geconcludeerd tot afwezigheid van dronkenschap op grond van het feit dat de verbalisanten geen verbod tot sturen oplegden ; (art. 59 Wet betreffende de Politie over het wegverkeer) ;

Dat een der verbalisanten ter zitting, verklaarde dat Herman zeer erg onder invloed van de drank was en alle kenmerken van zware dronkenschap vertoonde ;

Overwegende dat de bewijsvoering van dronkenschap niet afhankelijk gesteld is van een ademtest of bloedproef (Cass. 1.7.1953, Pas. 1-885) ;

Dat de toestand van dronkenschap voldoende kan blijken uit de bevindingen van de verbaliserende agenten, de houding van de verdachte en de verklaringen van de getuigen ; (Cas. 7.5.1956, Pas. 1, 608)

Dat Herman van de beweerdte oorzaken van het waggelen en van de wartaal geen bewijs voorlegt ;

Overwegende dat, op grond van hoger aangehaalde vaststellingen en verklaringen van de verbalisanten, de Rechtbank van oordeel is dat het feit van openbare dronkenschap in hoofde van gedaagde ten genoegen van rechte bewezen is ;

Betreffende de betichting B (het sturen van een voertuig in staat van dronkenschap) :

Overwegende dat dient onderzocht of de stootkar, bestuurd door Herman Willy, als een voertuig dient beschouwd ;

Dat artikel 2/8° van het algemeen verkeersreglement volgende bepaling geeft van een voertuig : « elk middel van vervoer te land, alsmede verrijdbaar landbouw- of bedrijfsmateriaal » ;

Dat deze bepaling zeer breed opgevat is ;

Dat de stoot- of handkar bestuurd door Herman, op het ogenblik dat tegen hem geverbaliseerd werd, een middel was van vervoer van personen, vermits zijn kind er op lag, en s'anderdaags een middel van vervoer van zaken zou zijn, vermits hij, volgens zijn eigen verklaring, een karwei diende uit te voeren ;

Dat voormelde wettelijke bepaling op de door Herman gebruikte handkar toepasselijk is en deze laatste wel gelijk als een voertuig, dat onderworpen is aan de voorschriften van het verkeersreglement (Cfr. art 42/1/b) dient beschouwd, en hij zelf als een bestuurder (Ghyssels Frans A.B.C. van het Verkeersreglement blz. 58) ;

Dat, zoals alle voertuigen, de plaats van een handkar, hetzij op de rijbaan, hetzij op de gelijkgrondse berm is (idem blz 59) ;

Overwegende dat de gedaagde, in besluiten, voorhoudt dat in de bij artikel 52 Wet op de politie over het wegverkeer voorziene voorwaarden, met een kruiwagen op een verhoogde berm mag gereden ;

Dat zijn stootkar slechts een tweewielig kipkarretje is, dat als een kruiwagen dient beschouwd, en bijgevolg niet onderworpen is, zoals een voertuig, aan het verkeersreglement ;

Overwegende dat deze vooropstelling, en deductie niet kunnen weerhouden worden, vermits ook een kruiwagen een voertuig is dat aan de algemene voorschriften van het verkeersreglement is onderworpen en dat, behoudens de afwijkingen voorzien bij artikel 52/2, de rijbaan moet volgen, zoals een gewoon voertuig, zodat zijn bestuurder, in dit geval, gehouden is tot naleving der verplichtingen voorzien bij artikel 42.1°/d van het algemeen verkeersreglement ;

Overwegende dat de feiten sub A) en B) bewezen zijn gebleven in graad van hoger beroep ;

Overwegende dat de feiten lastens gedaagde één foutieve gedraging uitmaken zodat slechts één straf dient toegepast te worden, namelijk de zwaarste, deze voorzien bij artikel 35 en 36 Wet betreffende de politie op het wegverkeer ;

Overwegende dat het misdrijf te wijten is aan het persoonlijk toedoen van de gedaagde ;

Overwegende dat de veroordeling door de eerste Rechter uitgesproken beneden het wettelijk minimum werd gesteld ;

Om deze redenen,

Wijzende op tegenspraak :

Verklaart de hogere beroepen ingesteld door Herman Willy, als beklagde, toelaatbaar maar niet gegrond ;

Verklaart het hoger beroep ingesteld door het Openbaar Ministerie, toelaatbaar en gegrond ;

Doet het bestreden vonnis te niet en opnieuw wijzende ten gronde ;

Veroordeelt Herman Willy, wegens de samengevoegde feiten A) en B) tot een hoofdgevangenisstraf van één maand en één geldboete van vierhonderd frank ;

Zegt dat de uitgesproken geldboete, verhoogd met 190 deciem, gebracht wordt op achtduizend fr. ;

Zegt dat bij gebreke van betaling, binnen de termijn door de wet bepaald, de geldboete zal kunnen vervangen worden door een gevangenzitting van drie maanden ;

Aangezien de straf tegen de veroordeelde uitgesproken de drie jaar gevangenzitting niet overtreft, hij voorgaandelijk niet verwezen is geweest voor criminele of hoofdgevangenisstraf van meer dan zes maand, de uitgesproken straf een voldoende waarschuwing zal zijn om het plegen van andere wanbedrijven te voorkomen ;

Beveelt dat de uitvoering van bovenstaande veroordeling, wat de hoofdgevangenisstraf betreft, zal uitgesteld

worden gedurende een tijdsbestek van drie jaar, indien deze veroordeelde gedurende dit tijdsbestek geen nieuwe veroordeling tot een criminele straf of tot een hoofdgevangenisstraf van meer dan twee maand, zonder uitstel oploopt ;

Verklaart Herman Willy vervallen van het recht een handkar te besturen gedurende een termijn van twee maand ; Zegt evenwel dat er geen aanleiding is, na het verstrijken van de termijn van verval, Herman Willy te onderwerpen aan de proeven voorzien bij de wet van 1 augustus 1963 ;

Verwijst Herman Willy tot al de proceskosten, begroot op vier en tachtig fr.

EUROPEES RECHT

Weekoverzicht van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.

(Week 24 - 28 januari 1972)

N° 1/72

Zaken 38 en 39/71.

Niet alleen schaarste, ook overvloed kan economische verstoringen teweegbrengen. De bloei naast de armoede in Manaos, het centrum van de Braziliaanse rubbercultuur, de duizenden tonnen koffie die in de dertiger jaren werden verbrand of in zee geworpen, wie zal het vergeten zijn ?

De Europese Economische Gemeenschap wil een gulden middenweg bewandelen en de landbouwproducenten hun werkgelegenheid en een behoorlijke levensstandaard waarborgen.

Dat is de grondgedachte van de communautaire regeling om denatureringspremies te verlenen voor suiker die ongeschikt is gemaakt voor menselijke consumptie. De bedoeling is denaturering te bevorderen teneinde de prijzen te stabiliseren en tevens verspilling te voorkomen.

Hiertoe heeft iedere Lid-Staat een bureau aangewezen, dat de aangeboden suiker koopt tegen de door de Gemeenschap vastgestelde interventieprijzen en denatureringspremies kan verlenen.

Maar « premies » wil zeggen geld, en geld wil tegenwoordig zeggen problemen met wisselkoersen. Wat moet er gebeuren wanneer een suikerproducent aan een interventiebureau van een Lid-Staat voorstelt in een andere Lid-Staat geproduceerde suiker te denatureren ? In welke munteenheid moet de premie worden betaald ? En tegen welke koers ?

Deze vragen werden aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen gesteld door een Nederlandse rechterlijke instantie waartoe twee Duitse vennootschappen zich hadden gewend. De vennootschappen hadden het interventiebureau in Duitsland aangeboden ca. 30.000 ton suiker te denatureren, onder vermelding dat de denaturering zou plaatsvinden in Nederland.

Naderhand maakten zij er bezwaar tegen dat de denatureringspremie was uitgekeerd in guldens en niet in Duitse marken.

Het Hof van Justitie besliste dat de denatureringspremie moet worden uitgedrukt en betaald in de munteenheid van de Lid-Staat waar de denaturering heeft plaatsgevonden.

Zaak 42/71.

De koesschommelingen van de Duitse mark liggen ook aan de wortel van een andere zaak, die deze week voor het Hof werd bepleit. Door het aanzienlijk verschil tussen de reële en de officiële wisselkoers van de Duitse mark

konden verstoringen op de landbouwmarkt ontstaan. De Raad van de Europese Gemeenschappen had de Lid-Staten, waaronder de Bondsrepubliek Duitsland, dan ook gemachtigd compenserende bedragen bij de invoer van granen te heffen, en bij de uitvoer van granen te verlenen. Granen en graanprodukten zijn opgenomen in het gemeenschappelijk douanetarief, doch volgens verzoekster — een Duitse vennootschap — is de lijst van produkten waarop de compenserende maatregelen worden toegepast, onvolledig. Zo had zij bij invoer van maïs uit derde landen het compensatiebedrag moeten betalen, maar toen zij later gerstprodukten (gerstvlokken en brouwgries) naar Denemarken en Polen exporteerde, had zij geen enkele compensatie ontvangen, omdat de betrokken produkten volgens de Commissie daarvoor niet in aanmerking kwamen. Zij verzocht de Commissie de lijst van produkten, die voor compensatieverlening bij uitvoer in aanmerking komen, aan te vullen. De commissie weigerde zulks op grond dat de toepassing van de betrokken monetaire maatregelen in bepaalde gevallen niet tot verstoring van het handelsverkeer leidt. Nu het Hof de opmerkingen van de betrokken vennootschap en de Commissie heeft gehoord, is het woord aan de advocaat-generaal voor het nemen van zijn conclusie.

(Week 31 januari - 4 februari 1972)

N° 2/72

Zaken 49 en 50/71.

Het Hof van Justitie heeft arrest gewezen in twee zaken, waarin een Duitse administratieve rechter om een prejudiciële beslissing had verzocht.

Teneinde te grote verschillen tussen de graanprijzen in de verschillende Lid-Staten te voorkomen, is een gemeenschapsregeling getroffen welke de interventiebureaus van de Lid-Staten verplicht de in enige Lid-Staat geogste granen welke hun worden aangeboden te kopen tegen de interventieprijzen.

Deze aanbieding moet worden gedaan voor een commercialisatiecentrum, gekozen uit een der drie centra welke het dichtst gelegen zijn bij de plaats waar het graan zich op het ogenblik van de aanbieding bevindt.

Toen in 1969 vrijwel vaststond dat de Franse frank zou devalueren, boden de handelaren steeds grotere hoeveelheden in Frankrijk geogst graan bij de Duitse, Belgische en Nederlandse interventiebureaus aan, om te kunnen profiteren van het koersverschil.

De Commissie der Europese Gemeenschappen vreesde dat deze stroom aanbiedingen naar bepaalde Lid-Staten het stelsel zou ontwrichten, en machtigde de Bondsrepubliek Duitsland zachte tarwe en gerst, alleen voorzover in dat land geogst, aan te kopen.

Deze beschikking gold echter niet voor graan dat aan het interventiebureau was aangeboden voordat de beschikking van kracht werd. Toen twee Duitse vennootschappen aan het Duitse bureau in Frankrijk geogst graan hadden aangeboden, werd overneming hiervan geweigerd omdat in de aanbiedingen niet het dichtst gelegen commercialisatiecentrum bij de plaats waar het graan zich op het tijdstip van de aanbieding bevond, was aangegeven.

Zij maakten de zaak aanhangig bij Duitse rechterlijke instanties die zich op hun beurt tot het Hof van Justitie wendden met verzoek om een prejudiciële beslissing. Het Hof besliste dat een aanbieding slechts naar behoren is gedaan en bindend is voor het interventiebureau, wanneer daarin is aangegeven waar de goederen zich bevinden op het tijdstip waarop de aanbieding bij dit bureau binnenkomt.

Het Hof besliste voorts dat de Lid-Staten bij ontbreken van duidelijke aanwijzingen niet mogen afwijken van de bepalingen in bedoelde verordeningen.

Het hof hoorde voorts de opmerkingen van partijen in een aantal prejudiciële zaken :

Zaak 82/71.

Op verzoek van de kantonrechter te Bari (Italië) :

betreffende de verenigbaarheid van de Italiaanse wetgeving met bepalingen van gemeenschapsrecht inzake kwantitatieve beperkingen, discriminaties bij levering en afzet, beperkingen van de mededinging en gemeenschappelijke marktordening in de sector melk.

Zaak 84/71.

Op verzoek van de president van de rechtbank te Turijn :

betreffende de toepassing van douanerechten en heffingen van gelijke werking.

Zaak 85/71.

Op verzoek van het Finanzgericht Hessen (Duitsland) :

betreffende de restituties bij uitvoer van granen naar derde landen.

Het Hof van Justitie hoorde tenslotte de conclusie van advocaat-generaal Roemer inzake een beroep van een Duitse vennootschap tegen de Commissie van de Europese Gemeenschappen.

Zaak 42/71.

Met het oog op mogelijke verstoringen van de landbouwmarkt door het aanzienlijk verschil tussen de reële en de officiële wisselkoers van de Duitse Mark had de Raad van de Europese Gemeenschappen de Lid-Staten, waaronder de Bondsrepubliek Duitsland, gemachtigd compenserende bedragen te heffen bij invoer van granen en te verlenen bij uitvoer van granen. Granen en graanproducten zijn opgenomen in het gemeenschappelijk douanetarief, doch volgens een Duitse vennootschap is de lijst van producten waarvoor de compenserende maatregelen gelden, onvolledig. Zo had zij bij invoer van maïs uit derde landen het compensatiebedrag moeten betalen, maar toen zij later gerstproducten (gerstvlokken en brouwgries) naar Denemarken en Polen exporteerde, had zij geen enkele compensatie ontvangen, omdat de betrokken producten volgens de Commissie daarvoor niet in aanmerking kwamen. Zij verzocht de Commissie de lijst van producten, die voor compensatieverlening bij uitvoer in aanmerking komen, aan te vullen. De Commissie weigerde zulks op grond dat de toepassing van de betrokken monetaire maatregelen in bepaalde gevallen niet tot verstoring van het handelsverkeer leiden. De vennootschap stelde bij het Hof van Justitie een beroep tot nietigverklaring in.

De Commissie betwistte bij exceptie de ontvankelijkheid van het beroep op grond dat haar weigering om de lijst van voor compensatie in aanmerking komende waren aan te vullen, rechtens geen zelfstandige betekenis had, doch slechts beoogde wijziging van een vroegere *verordening* te weigeren. Natuurlijke of rechtspersonen kunnen echter uitsluitend opkomen tegen een verordening die hen rechtstreeks en individueel raakt. Dit was volgens de Commissie in casu niet het geval omdat bedoelde verordening zich alleen richt tot de Lid-Staten, die worden gemachtigd compenserende bedragen te verlenen of te heffen ten aanzien van producten die door een onbepaald aantal handelaren kunnen worden geïmporteerd of geëxporteerd.

De advocaat-generaal concludeerde tot niet-ontvankelijkheid van het beroep. De zaak is in beraad genomen.

TIJDSCHRIFTEN

Nederlands Juristenblad, jaargang 1972 — nr. 8.

Mr. G.E. Langemeijer, De advocaat in het strafproces. — Mr. E. A. Alkema, Recente rechtspraak uit Straatsburg (II). — Prof. mr. Ch. Petit, In memoriam mr. F. P. J. Perquin. — Dr. J.J. Goudsmit, Octrooirecht en milieubescherming. — Mr. dr. A.J. Colijn, Bezwaren tegen de toegespitste strafbaarstelling van de afgifte van ongedekte cheques e.d. — Dr. mr. W. Schenk, Artikel 825 d lid 1 RV. — Dr. Mr. H.F. W. Luiking, De Tuchtwet van 1856.

Weekblad voor Privaatrecht, Notarisambt en registratie, jaargang 1972. — 5161.

Mr. A.G. Lubbers, De vruchtgebruiktitel in het gewijzigd ontwerp voor boek 3 N.B.W. — A.P.E. van den Eynden, De gemengde levensverzekering en de aanwending der uitkering tot delging van een hypothecaire schuld. — Prof. mr. P.A. Stein, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak : Zakenrecht (V, slot). — Ontvangen boeken. — Tijdschriften. — Rechtsvragenrubriek. — Berichten en mededelingen.

Advocatenblad, jaargang 1972. — nr. 2.

Redactiewijziging. — Mr. W. F. C. Stevens, Positie kiezen. — Mr. W. Aerts, Specialisatie in strafzaken. — Jhr. A.F. de Savornin Lohman, Salaris faillissementscurator. — Mr. W. de Vries, Zwart en wit. — Van de algemene raad. — Uit de algemene raad. — Van het bureau der orde. — Het woord is aan de lezer. — Fiscaal bulletin IV. — Wetgevingsinformatie. — Disciplinaire beslissingen. — Mededelingen. — Nieuwe uitgaven. — Personalialia.

Tijdschrift voor Europees en economisch Recht, jaargang 1972. nr. 1.

Berichten van de redactie. — Mr. G.J. van Dinter, Samenwerking tussen Gemeenschapsrechtsorde en nationale rechtsorden : Landbouw. — Jurisprudentie. — Boekbesprekingen.

Journal des tribunaux, jaargang 1972, nr. 4774.

Marthe Bilmans, Les conflits de loi en matière d'obligation alimentaire envers les enfants et la Convention de La Haye du 24 octobre 1956. — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

Revue générale des Assurances et des Responsabilités, jaargang 1972,

M. André Simonet, Responsabilité du bris de câbles ou de canalisations à l'occasion de travaux publics. — Voirie. — Décret 10 Vend. an IV. — Intérêts. — Lésion morale. — Lésion physique. — Preuve. — Prescription. — Prescription. — Ass. oblig.

Recueil Dalloz Sirey, jaargang 1972. — nr. 6.

Philippe Bihl, L'extinction de la servitude de passage en cas de cessation de l'enclave (art. 685-A du Code civil). — Jurisprudence. — Sommaires de jurisprudence. — Législation.

Northwestern University Law Review, jaargang 1971 — nr. 3.

Thoma L. Eovaldi, Joan E. Gestrin, Justice for Consumers : The Mechanisms of Redress. — Comments. — Notes. Book reviews. — Recent publications received.

nr. 4.

Janet A. Gilboy, John R. Schmidt, « Voluntary » Hospitalization of the Mentally Ill. — Symposium. — Comments. — Note.